

יוסף דעת

חלק ב'

שאלות ותשובות

לסיכום סוגיות הגמרא ושיטות הפוסקים

מסכת בבא מציעא

דפים כא – מד

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**
140-32 69 Ave.
Flushing, N.Y. 11367
Fax: (206) 2020-DAF [323]
Tel: 00 (972 2) 651-5004
email address: daf@dafyomi.co.il
Ask about D.A.F.'s free English study material!

יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף
שע"י כולל עיון הדף
ת.ד. 43087
הר נוף, ירושלים
פקס : (02) 591-6024
טלפון : (02) 651-5004
דואר אלקטרוני : daf@dafyomi.co.il
המכון מחלק מגוון רב של חומר בעברית ובאנגלית

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

בבא מציעא, פרק ראשון

דף ב

- א. מה דינו של ממון המוטל בספק במקרים הבאים:
- א. שנים או חזים בטלית או בבהמה, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה.
  - ב. שנים או חזין בטלית, זה אומר לי נמכרה וזה אומר לי נמכרה.
  - ג. זה אומר 'אני ארגתיה' וזה אומר 'אני ארגתיה'.
  - ד. זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי.
- א. שנים או חזים בטלית; זה אומר אני מצאתיה — כלומר באה לידי תחילה [אבל ראייה לבד אינה קונה], וזה אומר אני מצאתיה — זה ישבע שיש לו בה לא פחות מחציה (ה: ע"ש), וכן ישבע חברו, ויחלוקו. [ואפילו לדברי סומכוס שממון המוטל בספק חולקים ללא שבועה, ולרבה בר רב הונא אמר סומכוס אפילו בברי וברי — תקנת חכמים היא להצריכם שבועה, שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו ואומר שלי היא (רבי יוחנן)].
- וכן הדין בבהמה שהיו שנים רוכבים על גביה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג.
- א. יש מי שנסתפק לומר שבבעלי חיים אין דין זה אמור אלא כשכל אחד טוען שהשני חטף ממנו, אבל אם טוען שהבהמה הלכה מעצמה מרשותו, אפשר שאז אין נידון כ'שנים או חזין' אלא כדין ספינה דלקמן, משום שהגדרות אין להן חזקה. (ע' בחדושי ר' שלמה היימן — א.)
- ב. גם בקרקע, באופן ששניהם מוחזקים בה וכל אחד טוען שלי היא — חולקים. (עפ"י שו"ת הריב"ש תלד; רמ"א חו"מ קלח, א. ולא הוזכרה שבועה.)
- ג. אמר האחד לחברו השבע וטול כולה — שומעים לו. ואם גם השני אינו רוצה לישבע — חולקים בלא שבועה (חו"מ קלח, א.).
- ד. כאשר אחד מהם ודאי רמאי, כגון זה אומר אני מצאתיה היום וזה אומר אני מצאתיה אתמול — לפרש"י נראה שאין חולקים אלא תהא מונחת עד שיבוא אליהו ויברר. ולהתוס' ועוד ראשונים — חולקים, וכדלהלן.

פרטי דיני האחיזה — להלן ז.

אחד תופס ואחד נסרף; תקפה אחד מהם — להלן ו.

- ב. אם ידוע שהמוכר קיבל דמים מאחד מהם, נאמן המוכר לומר ממי קיבל, והרי היא שלו. (כן דעת רש"י והרי"ף.) ואילו התוס' והרא"ש חולקים וסוברים שאינו אלא כעד אחד, ופטר את זה שמסייעו משבועה. וע"ע בפירוט בקדושין עד.)

ואם שניהם נתנו דמים, ואין ידוע למי מהם נתרצה למכור [ואפשר גם שלשניהם נתרצה] — ישבע כל אחד שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו בטלית ובדמים. יש סוברים שאפילו החפץ ביד המוכר, כל שאין ידוע למי נתרצה ראשון — יחלוקו (עפ"י רמב"ם; טשו"ע חו"מ רכב). ומקור הדבר בפירוש הרי"ף בסוגיא, שמדובר שהמקח ביד מוכר וקתני יחלוקו. אחרונים).

ג. זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה — רש"י כתב (וכן דעת הרשב"א). ויש אומרים כן בדעת הרמב"ם, וי"ח. ע' שטמ"ק; חדושי הגרנ"ט קלד) שתהא מונחת עד שיבוא אליהו, כי יש כאן ודאי רמאי. (מהר"ם שיף כתב שדברי רש"י אמורים רק לר' יוסי, אבל לא לרבנן דלהלן. והטור ומהרש"א לא נקטו כן. וכן משמע ברשב"א, שרש"י מדבר אף לרבנן). והתוס' כתבו שחולקים בשבועה. וכן דעת ר"ח ועוד ראשונים (ערשב"א ג. ומבואר מדבריו שכן הוא הדין לפי האמת בין לרבנן בין לרבי יוסי, ודלא כפשטות הסוגיא דלקמן. ואולם בתורא"ש להלן ז. נקט כפשט הסוגיא שלרבי יוסי כל שיש רמאי אין אומרים יחלוקו). והרמב"ן צדד (בד"ה וי"א. וכ"מ בדבריו לקמן ה: ד"ה כדי. אך ע' במה שכתב בסמוך בסוף הדף) שלדברי חכמים דינם בכל דאלים גבר'. ולרבי יוסי — יהא מונח עד שיבוא אליהו, משום קנס הרמאי.

ד. זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי — האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים והאומר חציה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע. זה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע, שהרי על חציה אין מחלוקת ביניהם, הלכך נוטלו זה האומר כולה שלי. ואת השאר חולקים בשוה בשבועה. וכיוצא בזה דנים בכל מידה ומידה שטוענים עליה. ע' ירושלמי). הטוען 'כולה שלי', אילו רצה ליטול חציה ללא שבועה — נוטל (רשב"א).

כללים נוספים במזמון המוטל בספק — ע' להלן ק וב"ב לה.

ב. האם הבטחה בהפקר קונה?

מבואר בגמרא שבראיה בעלמא אין קונה, עד שיבוא החפץ לידו [או עד שייגיע לד' אמותיו, כפי הדינים המבוארים להלן י].

ישנן דעות (לקמן קיח) שהבטחה בהפקר קונה. ופרשו התוס', דוקא כשעשה מעשה כל דהו כגון שגדר גדר קטן. [או שטורח לשמור על המקום. ערמב"ן ותורי"ד]. ויתכן שאם עושה מעשה בחפץ עצמו, כגון שמנענעו קצת וכד', אעפ"י שלא הגביהו — לכל הדעות קנה. (עפ"י שער המלך נדרים ב, יט בבאור דהתוס' והרא"ש).

ד פ י מ ב — ג

ג. א. באלו סוגי ספקות ממון, חולקים הצדדים ללא שבועה, ומתי חולקים בשבועה, ובאלו ספקות אין אומרים 'יחלוקו'?

ב. באלו סוגי ספקות ממון אומרים 'יהא מונח עד שיבא אליהו' ובאלו אין אומרים כן?

א. לדברי סומכוס, ממון המוטל בספק [ויש בו דררא דממונא — שבלא טענותם יש ספק לבית דין. עפ"י ב"ב לה ותוס'], ואין אחד מוחזק בו כעת, אף על פי שאחד מהם בחזקת 'מרא קמא' — חולקים ללא שבועה. כגון המחליף פרה בחמור וילדה באגם, ואין ידוע אם ילדה קודם המכירה או לאחריה (להלן ק). ולרבה בר רב הונא אמר סומכוס אפילו בברי וברי. וחכמים אומרים: המוציא מחברו עליו הראיה — הלכך יישאר הולד בחזקת בעל הפרה עד שיביא הלה ראייה. ואמרו בגמרא שגם לפי סומכוס, בספק דשנים אוחזים בטלית — חולקים בשבועה. תקנת חכמים היא, שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו ואומר שלי היא. (ואפשר יש טעם נוסף, משום שמורה התר לעצמו ליטול בה חלק, מאחר וחברו אינו מפסיד — לכך הצריכו שבועה כדי שיירתע ויפרוש. ע' בראשונים).

א. לדעת ר"ח, תוס' ועוד ראשונים (עפ"י ב"ב לה), אין אומרים יחלוקו [לחכמים] אלא כששניהם אוחזים בחפץ, אבל בכגון קרקע או ספינה שאינם מוחזקים בה, ואין בה דררא דממונא ולא חזקת מרא קמא — כל דאלים גבר.

ומשמע בתוס' שלא דוקא כששניהם תפוסים ממש, הוא הדין במצב שאדם מחזיק בחפץ עבור שנים, וכל אחד טוען שלי הוא — יחלוקו, כל שהחלוקה יכולה להיות אמת. [ואעפ"י שאין זו חזקה גמורה לשאר דברים, מ"מ די בחזקה כל דהו שלא נאמר 'כל דאלים גבר' שדומה קצת לדינא דפרסאי. תרומת הדשן שיד]. ולדברי סומכוס אפילו אין החלוקה יכולה להיות אמת ואפילו אין שם מוחזקות כלל — אם יש דררא דממונא [שבלא טענותיהם יש ספק לבית דין], יחלוקו. ויש מפרשים שלא אמרו יחלוקו אלא במוחזקות שיש בה הוכחה משום חזקה מה שתחת יד אדם שלו [ואז דנים יחלוקו אפילו יצוייר שיש לאחד מהם 'חזקת מרא קמא' בחפץ], אבל אחיזה בעלמא ללא שיש בה הוכחה, גם אם החלוקה יכולה להיות אמת, אין דנים 'יחלוקו' מלבד לסומכוס. (ע' בחדושי ר' שלמה א) — בדעת התוס'. ובקהלות יעקב א) כתב כן בדעת הרא"ש ודלא כהתוס'. וע"ע בשו"ת הריב"ש תלד).

משמע מפשטות הסוגיא שאין אומרים 'יחלוקו' כאשר אין החלוקה יכולה להיות אמת. ואולם יש אומרים שלפי האמת כל ששניהם תפוסים בחפץ אומרים 'יחלוקו' בין אם החלוקה יכולה להיות אמת בין אינה יכולה, בין יש ודאי רמאי בין שאין רמאי, ודלא כפשטות סוגיתנו. (עפ"י ר"י בן מגאש, מובא ברמב"ן ב"ב לד; רשב"א וריטב"א כאן ולהלן ח. וכ"כ באבי עזרי (קמא, גזילה ד; טוען ונטען ט) בדעת הרמב"ם. וע"ע קה"א א).

ויש סוברים שאפילו ללא תפיסה כלל יחלוקו [ואפילו חכמים מודים לסומכוס כאשר אין ידועה חזקת מרא קמא לאחד], כל שאין ודאי רמאי והחלוקה יכולה להיות אמת. ואפילו ליכא דררא דממונא. (עפ"י 'יש אומרים' ברמב"ן ובר"ן). ויש מוסיפים, אפילו אין החלוקה יכולה להיות אמת, אם אין ודאי רמאי, שאפשר שטועה — יחלוקו. (עתוס' ב"ב לד: מהריב"א. וכ"כ אחרונים בדעת הטשו"ע (ח"מ רכב) בדין מקח ביד מוכר, שיחלוקו. ע' קצוה"ח ונתייה"מ קלה, ורעק"א). והר"ן בחדושו כתב שכל שאין החפץ תחת יד אדם [וגם אין שם חזקת מרא קמא], אפילו יש ודאי רמאי ואין החלוקה יכולה להיות אמת — אם יש דררא דממונא, יחלוקו.

ב. יש אומרים שבשמא ושמא יחלוקו אפילו אין החלוקה יכולה להיות אמת ואינם מוחזקים בממון (עפ"י רי"ף). וכן מצינו להלן כו. אם היה כותל ממולא מהן חולקין. וכע"ז כתב הרי"ף רפ"ג שהמפקיד והשומר חולקים בכפל. וי"ל. וע' רמב"ם מכירה כ, א ומ"מ; אור שמח שם ובסוף הלכות שאלה). וטעם הדבר משום שאין ודאי רמאי, על כן מפשרים ביניהם על ידי חלוקה. (ע' קהלות יעקב א).

ב. מבוואר בגמרא שבספקות ממון שאין לאחד מן הצדדים חזקה בממון יותר מלחברו, אם אין החלוקה יכולה להיות אמת (באופן סביר. לאפוקי שנים אוחזים בטלית, שיש לומר שניהם הגביהו כאחד. וערא"ש כאן ותור"פ ת.) — אין אומרים 'חלוקה' (לחכמים ודלא כסומכוס. כ"ג לכאורה) אלא הממון המסופק יהא מונח עד שיבוא אליהו ויתברר הדבר. [ואם אין דררא דממונא לאחד מהם ואין הממון מוחזק בידם, כגון ספינה העומדת באגם, זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי — כל דאלים גבר. עפ"י ב"ב לה]. רבי יוסי סובר שגם הממון שאינו מוטל בספק, יהא מונח, אם יש שם רמאי. כגון שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי — לדברי חכמים, המנה המסופק בלבד יהא מונח עד שיבוא אליהו. רבי יוסי אומר: אם כן מה הפסיד הרמאי, אלא הכל יהא מונח עד שיבוא אליהו. ואולם במקום שאפשר שטועה בטענתו ואינו מרמה — מודה רבי יוסי שאין אומרים 'יהא מונח'.

משמע בגמרא שגם במקרה של חנוני הטוען ששילם לפועלים על פי דברי בעל הבית, והפועלים טוענים שלא נתקבלו, היה שייך לפסוק שבעה"ב יניח הממון עד שיבוא אליהו (שהרי אין החלוקה יכולה להיות אמת, וגם יש שם רמאי) — ומכל מקום אין הדין כן, מאחר ובעה"ב נתחייב לכל אחד מהם לשלם לו, ואין לכופם להאמין זה לזה בשבועה — הלכך החנוני נשבע ונוטל ממנו, וכן הפועלים נשבעים ונוטלים שכרם. ולכן ננס נוטלים שניהם ללא שבועה.

א. יש סוברים שאין לומר 'יהא מונח' אלא כשהחפץ מוחזק אצל אחד, כגון הנפקד, אבל כששני הצדדים אוחזים בחפץ, בין שהחלוקה יכולה להיות אמת בין שלא, בין שיש רמאי בין שאין רמאי — חולקים. (ע' רשב"א; ר"י בן מגאש, מובא ברמב"ן לב"ב לד. וכ"כ באבי עזרי (קמא, גזילה דטו; טוען ט) בדעת הרמב"ם. וע"ע קהלות יעקב א.) ויש אומרים שהוא הדין כשאין החפץ תחת יד אדם כלל, כל שיש דררא דממונא — חולקים (עפ"י ר"ן).
ב. יש נוקטים להלכה שאין אומרים 'יהא מונח' אלא כשיש ודאי רמאי (עפ"י ריב"א בתוס' ב"ב לד: ד"ה הוא, ועוד). ויש חולקים וסוברים שאפילו בשמא ושמא אומרים 'יהא מונח' (ע' טור חו"מ ש).

דף ג

ד. הודאת פיו של אדם או העדאת עדים, מה גדול ממה לענין חיובי האדם השונים?

הודאת פיו של אדם בחיוב ממון, כמאה עדים היא. ועדיפה מעדים, שכן אינה בהכחשה ובהזמה, שאפילו יבואו עדים ויכחישו דבריו או זימוהו — נאמן אדם על עצמו יותר מעדים. אבל עדים ישנם בהכחשה והזמה.

לדעת הרמב"ם (טוען ונטען ז,ז), אם חזר עתה ואמר נזכרתי שפרעתי וכד', והעדים מעידים שנפרע — פטור. ושאר ראשונים חולקים וסוברים שחיובו מוחלט לעולם כיון שהודה. (ערשב"א ר"ן וריטב"א).

לענין חיוב קנס, אין אדם מתחייב על פי הודאת עצמו אלא על פי עדים. (אשר ירשיען אלהים — פרט למרשיע את עצמו).

וכן לענין חיוב עונשי הגוף, כמיתה ומלקות — אינם חלים אלא על פי עדים, ובין שהודה בין שהכחישם, אבל לא על פי הודאת עצמו.

לענין חיוב קרבן חטאת — לדברי חכמים, גדולה הודאת פיו מעדים, שאם עדים אומרים אכלת חלב

והוא מכחישים — פטור מקרבן. ולדברי רבי מאיר חייב קרבן על פי העדים.

א. מבואר בתוס' שלפי חכמים, הודאת פיו מחייבתו קרבן אף כנגד העדים המכחישים. (וכן

פירש הריטב"א בדעת רש"י). ויש מפקפקים בזה (ע' בחדושי הר"ן. והרמב"ן צידד בזה — ע' ברשב"א ובהגהות הגרא"ז על הרמב"ן. וע' אבנ"ז חו"מ ר"ס קמא).

ולרבי מאיר — משמע בתוס' שלעולם כח העדים עדיף מפיו, ונאמנים כנגדו הן לענין חיוב הן לענין פטור. ואילו הרמב"ן צדד שלרבי מאיר פיו ועדים שוים, שניהם יכולים לחייב קרבן כאשר יש הכחשה ביניהם, ושניהם אין פוטרים אותו.

ב. לפי לשון אחת בסוגיא בכריתות, גם לחכמים אינו נאמן להכחיש את העדים, אלא יכול רק לתרץ דבריו לומר 'לא אכלתי שוגג אלא מזיד' [ומדובר בענין שבתחילה לא פירש דבריו אלא סתם 'לא אכלתי' ולא נבדקה כוונתו]. ולפי זה אף לחכמים גדול כח עדים מפיו, שלעולם הם נאמנים כנגד פיו הן לחייבו קרבן הן לפטרו. (תוס').

ע"ע פרטים נוספים בכריתות יא.

וכן לענין חיוב קרבן-אשם וחומש, בכופר ממון לחברו — מבואר בסוגיתנו שתלוי הדבר במחלוקת רבי מאיר וחכמים, האם עדים מחייבים אותו בחומש ואשם אף כנגד פיו, או דוקא פיו מחייבו [ואפילו עדים מכחישים. עריטב"א], אבל לא עדים בלי הודאתו.

ובמקום אחר משמע שנוקטים שבוזה אף רבי מאיר מודה שאין חיוב חומש ואשם בעדים אלא בהודאת פיו, וכנראה מחלוקת הסוגיות בדבר זה. (עפ"י תוס'. ויש מי שצדד שאין בדבר מחלוקת. ע' אבי עזרי — קמא, גזילה ז, ח).

להלכה אין אדם משלם חומש ולא אשם אלא על פי הודאת עצמו (עפ"י רמב"ם גזילה ז, ח. וע"ש אור שמח ואבי עזרי).

לענין חיוב שבועה בכפירת ממון — לדעת חכמים החולקים על רבי חייא, מצינו שגדולה הודאת פיו לחייב שבועה על שאר התביעה, לעומת העדאת עדים שאינה מחייבת שבועה על השאר. ולרבי חייא לא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים ובשניהם חייב שבועה, וכדלהלן.

ד פים ג — ד

ה. 'מנה לי בידך' והלה אומר 'אין לך בידי כלום' והעדים מעידים אותו שיש לו חמשים זוז [ועל השאר אינם מעידים] — מה הדין?

רבי חייא למד חיוב שבועה דאורייתא על השאר, ב'קל וחומר' מהודאת פיו המחייבת שבועה על הכל כאשר הודה במקצת הטענה. ואף על פי שיש לפרוץ מה לפיו שכן אינו בהכחשה ובהזמה, תאמר בעדים — יש להוכיח מעד אחד המחייב שבועה את שכנגדו, אעפ"י שישנו בהכחשה. [ואם תאמר מה לעד אחד שכן על מה שהוא מעיד הוא מחייב שבועה, וכיצד אתה לומד לחייב שבועה על השאר — הודאת פיו תוכיח, וחזר הדין].

מדובר באופן שאין שעבוד קרקעות על פי דברי העדים, שאם כן הלא אין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות. ואפילו הודה בקרקע וכפר בכלים אינו נשבע. (עפ"י רשב"א ור"ן. ויש סוברים שבמלוה על פה לעולם אין זו כפירת שעבוד קרקעות, וכדלקמן).

ואמרו שיש לפרוץ ה'קל וחומר', מה לצד השווה שבהם שכן אינן בתורת הזמה (שאינן דין 'ועשיתם לו

כאשר זמם... אלא בעדים), תאמר בעדים. הלכך אין ללמוד עדים מהודאת פיו ומעד אחד, ואינו נשבע על השאר. ואילו רבי חייא אינו מקבל פירכא זו.

דעת תנא דברייתא להלן (ה.) דלא כרבי חייא. (ומיעט מאשר יאמר כי הוא זה — פרט להעדאת עדים. ומשמע שגם לדעתו אין פירכא על הקל-וחומר). וכן סובר רבי יוחנן בירושלמי (וסובר שפירכא טובה היא. תור"פ ועוד).

א. הלכה כרבי חייא. (כן פסקו הגאונים, ר"ח, רי"ף, רמב"ם, תוס' (ה.), רא"ש, ר"ן וריטב"א. ועתוס' שבועות מו. ד"ה בטוענו).

ב. אם כבר החזיר מה שראו העדים — לדברי הכל אינו חייב שבועה (עתוס' שבועות מו. ד"ה בטוענו).

דף ד

ו. האם שבועת 'מודה במקצת' אמורה במקרים דלהלן?

א. 'מנה לי בידך' — אין לך בידי אלא חמשים זון, והילך'.

ב. שטר שכתוב בו חיוב 'סלעים' או 'דינרים' סתם. זה אומר חמשה וזה אומר שנים.

ג. כנ"ל, זה אומר חמש וזה אומר שלש.

ד. טענו כלים וקרקעות והודה לו בכלים או בקרקעות, או במקצתם.

א. לדברי רבי חייא, חיוב שבועת מודה במקצת ישנו אף ב'הילך'. ורב ששת פוטר [אלא נשבע 'שבועת היסת' מדרבנן ללא נקיטת חפץ, כדין כופר הכל, כדלהלן ה.].

א. מפרש"י מבואר שאפילו אינם מזומנים לפניו הוי 'הילך', כל שלא הוציא המעות מעולם ואומר לו הרי הם שלך בכל מקום שהם.

יש מפרשים בדעתו שאם הוציא המעות, אפילו אם מחזיר לו עתה מעות אחרות — אין זה 'הילך'. (הגהות אשר"י, מאו"ז. וכ"פ בבית יוסף). ויש חולקים ומפרשים שאם נותן לו עתה מעות, אפילו הוציא המעות הראשונות — הרי זה 'הילך' אף לפרש"י. (עפ"י הגהות הב"ח על הרא"ש). ויש מי שהוסיף שבזה מודה רבי חייא שפטור. לא נחלקו אלא כשאינם מזומנים לפניו ואומר לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם (עפ"י פני יהושע).

הר"ן הרשב"א והריטב"א חולקים על פרש"י וסוברים שכיון שמלוה להוצאה ניתנה, אין הפרש אם הוציאם אם לאו. אלא הדבר תלוי אם מזומנים לפניו מעות להחזירן אם לאו. ופקדון, אפילו הוא באגם, כל שהוא בעין — הרי זה 'הילך'.

ומדברי הרמב"ם (טוען ספ"ג) משמע שאפילו בפקדון אינו 'הילך' אם אינו לפנינו כעת.

ב. משמע בסוגיא שחוב המפורש בשטר הרי זה כ'הילך' ועדיף ממנו. ולדברי הרשב"א ועוד, הוא הדין במלוה על פה שקרקעותיו משועבדים מהתורה — הרי זה כ'הילך' (וראה להלן).

ג. נתן לו משכון על מה שהודה לו — לדעת ר"י מגאש אין זה 'הילך'. וכן דעת הרא"ה והריטב"א. ואילו בעל העיטור כתב שדינו כ'הילך' (ער"ן).

ד. רבנו חננאל הרי"ף הרמב"ם הרא"ש הרשב"א (לו.) והר"ן פסקו (עפ"י סתמי הסוגיות) 'הילך' פטור. וכן כתבו התוס' (כאן ובב"ב קכה:), אלא שציינו שבספר 'חפץ' משמע שחייב.

ב. שטר שכתוב בו פלוני לזה מפלוני 'סלעים' או 'דינרים' סתם. זה אומר חמש וזה אומר שתיים — מסקנת הגמרא שפטור משבועה לדברי הכל. ואפילו אם נוקטים 'הילך' חייב, כאן שונה שהרי השטר מסייע לו על הודאת השנים (שכן מורה משמעות סתימת לשון השטר. עפ"י רש"י). ועוד שאין נשבעים על כפירת או הודאת שעבוד קרקעות, והרי הקרקעות משועבדות למלוה הכתובה בשטר.

א. יש אומרים שפטור אף משבועת היסת מפני שהשטר מסייעו. והרמב"ן דחה דעה זו. (הרשב"א והר"ן הביאו שתי הדעות ולא הכריעו).

ב. טענו מנה, חמשים בשטר שהלווה עצמו חתום עליו וחמשים בעל פה, והלה מודה בחתימת עצמו וכופר בשאר — לדברי הרמב"ן חייב שבועה, שהרי אין כאן שעבוד קרקע ולא סיוע שטר ולא 'הילך'. וכן נקטו הר"ן והריטב"א (וע' גם בתוס' ב"ב קת: ד"ה הלכתא). ואילו הרמב"ם (טוען ונטען ד,ד) כתב שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיוודה בדבר שאפשר לכפור בו [נדוקא לפי מה דקיי"ל כרב ששת ש'הילך' פטור, אבל לרבי חייא גם בזה חייב. כן פירש הר"ן שיטתו].

ג. שטר שכתוב בו 'סלעים' סתם, זה אומר חמש וזה אומר שלש — רבי שמעון בן אלעזר מחייב שבועה. ורבי עקיבא (וי"ג: רבי יעקב) פוטר, שהרי זה כמשיב אבדה, כי הלא היה יכול לומר שנים ולהיפטר. הלכה כרבי עקיבא מחברו, ופטור משבועה. (רי"ף רמב"ם (טוען ונטען ד,ה) רא"ש ועוד).

ד. אין נשבעים על הקרקעות, ובכלל זה הן כפירת שעבוד קרקעות הן הודאה על שעבוד קרקעות. הלכך טענו כלים וקרקעות והודה לו בכלים וכפר בקרקעות, או להפך — פטור משבועה, שאין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות, וכן אין הודאתן גורמת חיוב שבועה. (אם מ'כלל ופרט וכלל' אם ממייעוט הכתוב. ע' בב"ק קיז ובתוס'). וכן הדין אם הודה על מקצת מהקרקעות. אבל אם הודה על מקצת מהכלים — נשבע על שאר הכלים, ומגלגלים עליו שבועה אף על הקרקעות שכופר.

א. מבואר בתוס' (כאן ובב"ב קעה. ובשבועות לז:): שלדעת האומר 'שעבודא דאוריתא', אינו נשבע מדין תורה כל שיש לו קרקע, בין אם היא קיימת אצלו בין שנמכרה ללקוחות, שהרי זו כפירת שעבוד קרקעות (וכ"כ הרשב"א והר"ן). אי אתה מוצא שבועה מדאוריתא אלא כשאין לו קרקע כלל או שמחל לו השעבוד. ואולם לאחר שתקנו חכמים שמלוה על פה אינה גובה מלקוחות, הרי גם אם היתה לו קרקע שמכרה לאחרים — אין כאן שעבוד קרקעות ונשבע. ואולם אם יש לו קרקע בת חורין, הואיל והיא משועבדת — פטור. ובספר פני יהושע נטה לומר [ובאר בזה לשונות הפוסקים] שמלוה על פה אינה נחשבת כפירת שעבוד קרקעות, מאחר ויכול לכפור ואין תוקף לשעבוד הקרקע. ובדומה לזה באר הגר"ח הלוי (אישות טז) בדעת הרמב"ם, שאין נחשבת כפירת שעבוד קרקעות בתביעת חוב אלא באופן של 'הילך', ואין נחשב 'הילך' בהודאת חוב אלא במלוה בשטר, שההודאה בו נחשבת כפרעון ותשלומין, אבל במלוה על פה [אף אם שעבודא דאוריתא] או במעשה בית דין שגובה ממשועבדים, אין זה בכלל 'הילך' וממילא אין בו דין כפירת שעבוד קרקעות, מאחר ודינו לגבות גם מקרקע וגם ממטלטלין. ע"ש מלתא בטעמא. ובספר מנחת שלמה (ח"א סוס"י עז) נטה מדבריו.

ב. נראה שאף בשטר, אם בתחילת התביעה [לא בשעת ההלואה] מחל המלוה את זכותו לגבות ממשועבדים, ותובע רק כספים או מטלטלים, והלוה הודה לו בשנים גם מקרקע

— אין זה נחשב כמודה בקרקע וחייב שבועה, כיון שאינו תובע כלל שעבוד קרקע. ואולם אם תחילת התביעה היתה כרגיל, ורק לאחר שבית דין פסקו שפטור משום הודאה בקרקע, בא למחול מעתה על קרקע ולחייבו בשבועה — נראה שאינו יכול, שכבר קם דינא להיות נאמן ללא שבועה (עפ"י מנחת שלמה עז ד"ה הן).

ג. לפי תירוץ אחד ברשב"א, אפשר שלרבי עקיבא הדורש את המקראות בריבויים ומיעוטים ולא ב'כלל ופרט', לא נתמעטו קרקעות משבועת מודה במקצת.

ד. גם שבועת היסת אין נשבעים על הקרקעות ולא על שעבוד קרקעות (הגהות אשר"י, מא"ז).

ה. הרא"ש דקדק שבית דין מגלגלים שבועה על הקרקע [וכן בשאר גלגול שבועה] אפילו לא תבעו הבעל-דין שישבע. ואולם בשבועה דרבנן נחלקו אמוראים (בשבועות מט) האם מגלגלים ממילא או רק אם תובע. (וכ"כ הר"ן).

דף ה

ז. א. רועה שמסרו לו בהמות לרעות ותבעוהו הבעלים ואמר להד"ם, ואחר כך העידו עדים שאכל מהם שתיים — מה דינו לענין שאר הבהמות?

ב. מי שחייב שבועה והוא חשוד עליה, מה דינו?

ג. האם הרועים כשרים לעדות ולשבועה?

ד. הכופר במלוה והכופר בפקדון והגזלן — האם כשרים לעדות ולשבועה?

ה. מי שחשוד על שנטל חפץ של חברו ושילם לו דמיו, האם הוא כשר לעדות ולשבועה?

א. התובע את הרועה שיחזיר לו בהמותיו שמסר לו, והלה כופר, ולבסוף באו עדים והעידו שאכל שתיים — לדברי רבי חייא הרי זה מחוייב שבועה משום העדאת העדים על מקצת התביעה, והואיל ונחשד על השבועה שהרי גזלן הוא, הלכך שכנגדו נשבע ונטל. כן הורה רבי זירא במעשה שבא לפניו. [אבל אם אין נוקטים כרבי חייא, הרי אינו מתחייב אלא שבועת היסת, כדין כופר הכל, הלכך כשהוא חשוד אין שכנגדו נשבע ונטל — שלא עשו תקנה לתקנה].

ב. המחוייב שבועה והוא חשוד עליה — שכנגדו נשבע ונטל. תקנת חכמים היא זו. ודוקא בשבועת התורה תקנו, אבל שבועה שהיא מתקנת חכמים, אין שכנגדו נשבע ונטל, אלא פטור מכלום. יש אומרים שאם החשוד ידוע בפסולו לכל, כגון שהיה רועה שפסול לעדות, אין שכנגדו נשבע ונטל, אף לא בחיוב שבועה דאוריתא, כי לא היה למפקיד למסור בהמתו לחשוד זה, שהרי ידע פסולו. וגם לא שבקת לו חיים, כי ייטפלו עליו בטענות שקר. (עפ"י תור"פ). והריטב"א נטה מדעה זו.

ג. אמר רב יהודה: סתם רועה פסול (לעדות), סתמו גזלן הוא שמרעה בהמותיו בשדות אחרים. והוא הדין לשבועה). ואמרו, דוקא בבהמות שלו, אבל רועה בהמות אחרים אינו חשוד על הגזל — שאין אדם חוטא ולא לו.

א. הרועים כשרים לעדות אשה (תוס' ע"ז כו. עפ"י ר"ה כב.).

ב. רועה בהמה דקה בארץ ישראל, אפילו בשל אחרים אינו כשר, שהרי אסרו חכמים לגדל בהמה דקה בארץ ישראל (עפ"י תוס' ב"ק עט: ויש אומרים שבזמן הזה אין איסור בדבר, ואכ"מ).

ד. אמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא: הכופר במלוה — כשר לעדות, לפי שאינו חשוד על הגזל ממש אלא משתמט מחובו עד שיהא לו מה לשלם. הכופר בפקדון — פסול לעדות. ופרשו, כגון שבאו עדים והעידו שבשעה שכפר היה הפקדון בביתו והוא ידע על כך וכד'. והרי זה גולן ממש ופסול, אבל בלאו הכי, אפשר משתמט הוא וסובר לדחות את המפקיד עד שימצא הגנב או עד שימצאנה ויחזירנה לבעליה.

מבואר בגמרא (כאן ובשבועות מה) שכשם שהכופר בפקדון פסול לעדות כך פסול לשבועה.

א. לדברי הרמב"ן (ו.) אין חילוק בין כופר בפקדון שאומר להד"ם ובין אומר נאנסו. [וזה דלא כרש"י שחילק ביניהם]. בשניהם פסול לשבועה. ודוקא בכגון שכפר פעם אחת בפקדון ואחר כך באה לו שבועה ממקום אחר, אבל כלפי אותו פקדון שכופר בו — נשבע, הואיל ולא יצא מבית דין לא נעשה גולן אלא חשוד, והחשוד על הממון אינו חשוד על השבועה. ב. כתבו התוס' [לפי הסבר אחד] שהגולן אינו פסול לשבועה אלא מדרבנן, אבל לעדות פסול מהתורה, משום אל תשת רשע עד.

ג. כפר ונשבע לשקר — פסול, הן במלוה הן בפקדון. (רש"י ותוס' עפ"י ב"ק קז).

ה. מבואר בגמרא שלכך משביעים את השומר שבועה שאינה ברשותו, ואין אומרים מתוך חשוד על הגזילה חשוד על השבועה — כי כיון שאומר לעצמו הלא נתתי דמים ואיני גולן, לכך לא נחשד על השבועה. [ולא תחמד — משמע לבריות בלא נתינת דמים].

מבואר בתוס' שהחמסן שגזול בעל כרחו של חברו ומשלם לו דמים — פסול לעדות ולשבועה, ומדרבנן [ואינו פסול עד שיכריזו עליו. עתוס' ב"ק סב. ד"ה חמסן; תורא"ש]. ודוקא כשמתחצף לחטוף מיד ליד בדיעת הבעלים, אבל בכגון זה שאינו מתחצף אלא מעלים חמסנותו ואומר שנאבדה לו — לא נפסל.

ובתורא"ש צדד לפי המסקנא אפשר שחמסן שנותן דמים ולוקח החפץ [ללא אמירת 'רוצה אני'] פסול מהתורה לעדות, אלא שלשבועה אינו נפסל כי אין אומרים בזה מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. (וכן באר הגר"ט בדעת ר"י בן מגאש).

דין כפירה והודאה בשבועת השומרים, יתבאר אי"ה להלן צח.

ודין הודאה שלא ממין הטענה, נתבאר בשבועות מ.

דפים ה — ו

ח. האם החשוד על הממון חשוד על השבועה?

הסיקו (אליבא דרבי יוחנן) שהחשוד על ממון מסויים אינו חשוד על השבועה, ולכך משביעים את השומר שלא פשע בפקדון ושבועה נוספת שאינה ברשותו, ואין אומרים כיון שאתה חושדו שהיא ברשותו, ייחשד גם על שבועת שקר.

אביי אמר: לכך משביעים את החשוד בממון, כי חוששים שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו, ולכך מורה התר ליקח ממנו של זה, שאם יתברר לו אחר כך, יחזיר הממון. אבל לא יישבע לשקר בספק — לכך מטילים עליו שבועה כדי שיפרוש.

- א. לפרש"י ועוד ראשונים, אביי חולק וסובר שבלא הוראת התר זו, מתוך שחשוד על הממון חשוד על השבועה. ונפקא מינה, אם ימחול כל מלוה ישנה שיש לו עליו, כיון שאין לו הוראת התר אין משיביעים אותו. (עפ"י ר"ן ונמוקי יוסף). וקיימא לן כאביי דבתרא הוא. וכן פסק הרי"ף (ר"ן).
- יש מפרשים שאביי אינו חולק על כך שהחשוד על ממון אינו חשוד על השבועה, רק בא ליתן טעם אחר למשנתנו, שאין חוששים שמא יתקוף בטליתו של חברו בחנם אלא משום ספק מלוה ישנה (עפ"י רמב"ן).
- ב. במה דברים אמורים — בחשוד, אבל גזלן-ודאי או כופר בפקדון, הריהם חשודים על השבועה ואין משיביעים אותם, וכמו שנתבאר לעיל (עתוס').
- ג. יש דנים לומר שכשם שהחשוד על הממון אינו חשוד על השבועה, למ"ד, כך החשוד על איסור חמור כאשת איש, אינו חשוד על שבועת שקר, כי השבועה חמורה ביותר לבריות (ע' גוב"י אה"ע תנינא עו, בהגהה מבן המחבר. ולענין חשוד על ממון, האם חשוד על שאר איסורים — עתוס' תור"פ ורא"ש וריטב"א להלן כד: — עפ"י התוספתא; שו"ת חת יאיר קמב ד"ה והנה טעמא).

דף ו

- ט. שנים אוחזין בטלית וטוענים עליה בעלות, מה הדין במקרים דלהלן?
- א. תקפה אחד בפנינו.
- ב. הקדישה אחד ולא תקפה.
- ג. באו לפנינו כששניהם אוחזים בה, ולאחר שהורנו להם לחלוק ויצאו, באו כשאחד תפוס בה. זה אומר: הלה הודה לי, וזה אומר לא כי אלא השכרתיה לו בדמים.
- ד. אחד אוחו ואחד נסרך.
- א. תקפה אחד בפני בית דין והלה שותק (לפני בית דין. ולאחר שיצא חזר וצווח. רשב"א) — הרי הודה. ואם צווח, אין תקיפתו של זה כלום (בין שתק בפנינו בין בפני עדים. ערמב"ן).
- ואולם אם בתחילה שתק ואחר כך צווח (קודם שיצא מבית דין. רשב"א), נסתפק רבי זירא האם שתיקתו מתפרשת כהודאה או שמא כיון שצווח עתה הוברר שתיקתו אינה הודאה אלא סבר הרי רואים אותי הדיינים ולמה אמחה.
- א. הואיל ולא נפשט הספק, אין מוציאים מיד התוקף (רא"ש ועוד). אבל אם חזר השני ותקפה בפנינו, אעפ"י שחברו צווח מתחילה ועד סוף — יחלוקו כדין הראשון (רמב"ם טוען ונטען ט, יב; רשב"א).
- ב. תקפה שלא בבית דין אלא בפני עדים והלה שתק ולבסוף צווח — יש שאמרו שהרי זו הודאה, כי אין שייכת הסברא שלכך שתק מפני שראוהו החכמים. אבל הרשב"א כתב להפך, שבזה ודאי אין שתיקתו מורה על הודאה, כי אומר אצוות אחר כך בבית דין במקום המשפט ולמה לי לצווח עתה.
- ג. כל זה אמור בשנים אוחזין, אבל אדם שחטף בפנינו דבר מחברו, אעפ"י ששתק ולבסוף צווח — פשוט שמוציאים מידו של החוטף (עפ"י רשב"א).

ב. אם תמצוי לומר תקפה אחד בפנינו מוציאים מידו — ודאי אם הקדישה בלא שתקף — אינה מקודשת. אם תמצוי לומר תקפה אין מוציאים מידו, הקדישה בלא תקפה — הרי זה ספק, האם דומה לתקפה מפני שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, או שמא כיון שלא תקפה אין בידו להקדיש, שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו (ואיש כי יקדש את ביתו קדש — מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו). והסיקו (ו.) שאין ההקדש חל.

התוס' ועוד ראשונים מפרשים בששתק הלה בתחילת ההקדש ולבסוף צוות. והר"ן פירש אפילו בצוות מעיקרא, שמא חל ההקדש משום שהוא ספק שלו.

ג. בתחילה היו שניהם אוחזים, ולאחר שיצאו מבית דין באו כשאחד תפוס בה לבדו, זה אומר הודה לי, וזה אומר השכרתיה לו בדמים — אין טענתו של האחרון טענה, שאומרים לו, עד עתה חשדת לו בגלזן ועכשיו אתה משכיר לו?! — הלכך זה המוחזק זכה בה.

אם טען תקפה ממני בחזקה — הרמב"ם (טוען ונטען ט, יג) כתב שאינו נאמן. ושאר הראשונים כתבו שנאמן, ואין יכול המוחזק לומר חזר והודה לי או לקחתיה ממנו (עפ"י תוס', רא"ש, רמב"ן ורשב"א). ויש אומרים אף אם טוען השכרתיה לו בפני עדים והלכו להם למדינת הים — נאמן ב'מגו' שהיה יכול לומר תקפה ממני (רשב"א. וכן צדד רמב"ן).

ד. אפילו לסומכוס שמיקל בחלוקת ממון המוטל בספק, מודה שסירכה לאו כלום הוא, הלכך זה שאוחז בה הרי היא שלו.

י. א. ספק בכורות — מה דינם? תקפו כהן, האם מוציאים מידו אם לאו? האם אסורים בגיזה ובעבודה? כיצד דין תפיסה בשאר ספיקות ממון?

ב. מה דין ספק-בכור לענין מעשר בהמה?

א. ספק בכורות, בכור אדם ובכור בהמה טהורה או טמאה — המוציא מחברו עליו הראיה. ואם תקפו כהן — רב המנוגא סבר אין מוציאים מידו, ורבה דחה שמוציאים מידו, וסייעו רב חנניה. וכן הסיק אביי.

מבואר בתוס' שגם לדעת האומר אין מוציאים מידו, אם הכהן אינו ממכירי כהונה, יכול הבעלים לתבוע ממנו דמי טובת הנאה, מפני שיש לו הזכות ליתנו לכהן אחר. ספק בכור בהמה טהורה — אסור בגיזה ועבודה, אעפ"י שאין לכהן בו חלק, הרי שמא הוא בכור ונתקדש מאליו מרחם.

א. התוס' והרמב"ן והמרדכי ועוד ראשונים, נקטו להלכה שתקפו כהן — מוציאים מידו (וכ"כ מהרי"ל בשו"ת קעד). אלא שכתבו כמה הגבלות וחילוקים בדין זה; —

1) דוקא כשתקפו באיסור אבל תפס ברשות — אין מוציאים. [אבל בקרקע אין מועילה תפיסה אפילו ברשות, שבהזקת בעליה הראשונים עומדת]. ואפילו בספקא דדינא שאין יכול לטעון בו ברי, מבואר בר"ן (להלן ט: בספקא דרבי אלעזר) שאם תפס ברשות אין מוציאים ממנו.

הגיע החפץ לידו בתורת שאלה או פקדון ובא עתה לתפוס — אין זו 'תפיסה ברשות'

כי התפיסה הראשונה בתורת שאלה היתה והחפץ נחשב בחזקת בעליו (כן כתב תרומת הדשן שכא).

(2) עוד כתבו התוס': דוקא תפס לאחר שנולד הספק — מוציאים מידו, אבל תפיסה שקדמה ללידת הספק — מועילה. [מלשון התוס' בכתובות יש לשמוע שנקטו כהנחה ודאית שתפיסה קודם שנולד הספק מועילה אפילו בשמא (וכן משמע בהג"א ב"ב פ"ח טו. ולכאו' נראה שכן דעת הר"ן הנ"ל). ואילו הרא"ש כאן נוקט שכל תפיסה שאין יכול לטעון 'ברי' — אינה מועילה, אפילו תפס קודם לידת הספק. ואולם י"ל (עפ"י דברי הרא"ש בבכורות פ"א טו בשם הרמב"ן) שכל שהבעלים הראשונים התפיסו מדעתם כדי שיהא שלו, ועתה כשנולד הספק ממשיך בתפיסתו — מועילה לו תפיסה זו. משא"כ כשתפס מעצמו אפילו בהתר. עפ"י תרומת הדשן שכא].

(3) הרמב"ן כתב שבכל דבר העשוי להתברר אחר כך, אם תפס אין מוציאים מידו, שאין מטריחים את בית דין שתי פעמים. [ואם החזיק בקרקע ואכל פירות — מה שאכל אכל, אבל את הקרקע מוציאים מידו אפילו בספק דעבידא לאגלויי]. לא אמרו מוציאים מידו אלא בדבר שאין עשוי להתברר. בין שהוא ספק במציאות בין שהוא ספק בדין (ערמב"ן ור"ן).

[עוד כתב הרמב"ן: דין זה בין בברי וברי בין בשמא ושמא או בברי ושמא. ואולם הרא"ש כתב שבברי מועילה תפיסה כנגד מרא קמא. ויתכן שלא נחלקו אלא הרא"ש מדבר כשיש דררא דמונא והרמב"ן דיבר בספק שנולד על פי טענותיהם בלבד. וצ"ע].

(4) ספק שעל ידי הכחשת שני כתי עדים — יש אומרים שבוהו אין מוציאים מיד התופס, כי אין הולכים אחר חזקת מרא קמא בתרי ותרי (ערמב"ן ר"ן ורשב"א).

(5) וכן אם תפס שלא בעדים, נאמן ב'מגו' שיכול לומר לא תפסתי. ואולם אם הוא ספקא דדינא, אין שייך להאמינו ב'מגו' ואין תפיסתו מועלת. (ערמב"ן ר"ן ורשב"א).

(6) פעולת קנין שהיא מסופקת אם מועילה — מבואר מדברי הראב"ד והרא"ש (להלן ה-ט, יב) שמעמידים החפץ בחזקת בעליו הראשונים (אפשר שלא דיברו אלא בספקא דדינא וכד', והרא"ש לשיטתו שאין מועילה שום תפיסה ב'שמא'). ואילו הר"ן (ט): נקט שהואיל והלוקח תפס ברשות, נשאר החפץ בידו, ואעפ"י שהספק הוא בעצם מעשה הקנין (ודוקא כשהחפץ ברשותו בשעת לידת הספק, אבל בלאו הכי — מעמידים בחזקת מרא קמא, וכמו שכתב בעצמו להלן יב בספק זרק ארנק לחצרו ויצא בפתח אחר, שמעמידים בחזקת הנותן ולא המקבל). שיטת הרמב"ם שתקפו כהן — אין מוציאים מידו. גם מדברי הר"ף (בב"ק פ"ב, ע"ש ברא"ש אות ה) נראה שמועילה תפיסה בספקא דדינא אפילו לאחר שנולד הספק. והרא"ש חולק.

ב. במקום שאין אחד מהצדדים מוחזק יותר מחברו [ודינם בחלוקה], אם תפס האחד — אין מוציאים מידו. אבל אם החפץ נתון תחת יד שניהם, הרי כל אחד יש לו חזקה במחצה יותר מחברו, הלכך מוציאים מיד התוקף. (רמב"ן עפ"י הר"ף. וע' גם ברא"ש להלן סי' כד, ועוד).

ג. הספקות נכנסים לדיר להתעשר. ופרשו בספק פטרי חמור שפדאם בשה, ואין בו קדושה [וגם אין לכהן זכות בהם] הלכך חייבים במעשר.

משמע בסוגיא שאם נוקטים תקפו כהן אין מוציאים מידו, הרי יש לכהן בו זכות ואין

יכול זה לפטור ממונו בממונו של כהן, ואינו מתעשר עם השאר. ואם יש תשעה והוא — כולן פטורים, שהרי ספק-מעשר פטור בתורת ודאי, ואין כאן אלא תשעה. ואולם הרמב"ם ספק אין מוציאים מידו ואעפ"כ אין זה נחשב ממונו של כהן, כי בפטור-חמור לא זכה כהן, והרי כבר הוחזק הבעלים בשה. (עפ"י רשב"א). ואולם ספק בכור בהמה טהורה אינו נכנס להתעשר, שהרי אם הוא בכור הוא קדוש ופטור ממעשר. [וספק מעשר פטור מלעשר. עשירי ודאי אמרה תורה, ולא ספק].

ספק בדין דינו כספק במציאות ופטור. (ע' שו"ת מהרש"ם ח"א ט; אבני נזר אה"ע יז, טו כ, יד יז"ד תסז, יב — עפ"י בכורות נח).

דין קפץ אחד מן המנויים לתוכן, ודין מנין הראוי פטר — נתבאר בבכורות נח-נט. שה שפדו בו פטר חמור, האם נכנס לדייר להתעשר — בבכורות יא. דין ישראל שירש פטר חמור, ספק או ודאי — נתבאר שם.

דפים ו — ז

- יא. א. שנים שהיתה מריבה ביניהם על נכס, זה אומר שלי הוא וזה אומר שלי הוא, וקם אחד והקדישו — האם הקדישו הקדש?
- ב. נגזל שהקדיש את הנכס שלו הנמצא ביד הגזלן — האם הקדישו הקדש? ומה הדין כשהקדישו הגזלן?
- א. רב המנונא סבר להוכיח שההקדש חל אפילו אין יכול להוציאו בדיינים. ורבה דחה הוכחתו. ומסקנת הגמרא היא שכל שאין יכול להוציאו בדיינים, כגון שאין לאחד מהם הוכחה על בעלותו — אין הקדישו הקדש. ואם יכול להוציאו בדיינים; בקרקע — הקדישו הקדש, לפי שעומדת ברשות בעליה. ובמטלטלין — אין הקדישו הקדש, מפני שאינן ברשותו.
- א. דנו האחרונים על גזלן שגזל קרקע והוא איש אלם שאינו מציינת לדיינים, האם זה כאינו יכול להוציאה בדיינים, כמי שאין לו הוכחות וכדו', או לא. (ע' נודע ביהודה תנינא אה"ע עז; פרי יצחק ח"ב סה, ל. ועתוס' ב"ב מד: ד"ה דלא), שארבע אמות קרקע שיש לו לכל אדם בא"י יכול להקנותה. ואעפ"י שיושבים בה עתה נכרים ואי אפשר להוציאה מהם. וע' גם בשו"ת מהרי"ל עו. ואולם הרמב"ם (שלוחין ושותפין ג, ז) דחה סברה זו, שאינה נחשבת 'ברשותו'. וע"ע חזו"א חו"מ א, כז שביעית כא, ה).
- ב. מה שאמרו במטלטלין אין הקדשו הקדש אפילו יכול להוציא בדיינים, דוקא כאשר המוחזק כופר, אבל מי שיש לו פקדון ביד חברו ולכשיתבענו יתן לו — הריהו עומד ברשות בעליו ויכול להקדישו. (רי"ף בשם גאון; תוס' ועוד).
- ואולם מלוה בשטר שיש לאדם על חברו — אינו יכול להקדישו, שאינו ברשותו ומחוסר גוביינא (ר"ן. וע' גם רמב"ם — שלוחין ג, ז). וי"א שבשכיב מרע — יכול להקדיש. או אף בבריא — אם הניח לו הלווה משכון, יכול המלוה להקדיש החוב שכנגד המשכון (ע' בשו"ת רשב"ש סה. עוד על הקדשת חוב — ע' מלחמות ה' פ"ד דב"ק; שו"ת מהרי"ק פט; קצוה"ח ריא סק"ה. ועתוס' ב"ב עז וקובץ ענינים).

ב. אמר רבי יוחנן: גזל ולא נתיאשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדישו, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו. (ואיש כי יקדש את ביתו קדש).
יש חולקים על רבי יוחנן וסוברים שאדם מקדיש דבר שאינו ברשותו (ריש לקיש ו'צנועין' — ע' ב"ק סח: דנו האחרונים שמא בדבר שאין יכול להוציאו בדיינים הכל מודים שא"א להקדיש).

דף ז

יב. מה הדין בשנים או חזין בחפץ, במקרים דלהלן?
א. כשאין אחיזתם בשוה אלא ידו של זה מגעת יותר מידו של זה.
ב. כשאוחזים בשפת הבגד.
ג. היתה טלית מוזהבת בצד אחד שלה.
א-ב. כך שנה רב תחליפתא מארץ ישראל לפני רבי אבהו: שנים אדוקים בטלית — זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת. והשאר חולקים בשוה. סימן לו רבי אבהו: ובשבועה.
נחלקו ראשונים ואחרונים האם אף על מה שידו מגעת ישבע מפני התקנה שלא יהא כל אחד תוקף בטליתו של חברו. או שמא חיוב השבועה חל רק על מה שחולקים בשוה, אלא שיש לו לגלגל עליו שבועה שכל מה שנטל כדין נטל.
ואם או חזין בשפת הבגד (רמב"ם: בחוטמים שבשפה. רא"ש: שאין ביד כל אחד ג' על ג') — על כך שנינו במשנתנו יחלוקו.

ג. אמר רבא: היתה טלית מוזהבת, אפילו היה החלק המוזהב קרוב לצד האחד, חולקים בשוה. כי כשמאפשר לחלוק הטלית לרחבה כך אפשר לארכה, באופן שהמוזהב נמצא אצל שניהם בשוה.
ואולם אם החלק היקר נמצא תחת ידו של אחד — הרי זכה בו, שהרי כאמור כל אחד נוטל עד מקום שידו מגעת.

יג. הנותן חפץ לחברו ועדיין הוא תפוס בו עמו — האם נחשבת זו 'נתינה'? ומה הדין בנתינת הגט לאשה בכגון זה?

סודר שתופס בו שלש אצבעות על שלש (שיעור מנימלי של 'בגד') — שם 'נתינה' עליו אף על פי שגם הנותן עדיין תפוס בבגד, שרואים את החלק שבידו כאילו הוא פסוק. ועל כן מועילה תפיסה כזו בסודר כדי לקנות המקח בקנין סודר. כן אמר רב משרשיא (י"ג: רב אשי).
תפס פחות משלש אצבעות — הרמב"ם (מכירה ה,ו) כתב שאם יכול לנתקו ולהביאו אצלו שפיר דמי. והרשב"א והר"ן חולקים.
ואולם לענין נתינת גט לאשה, אפילו נתון כל הגט בידה והמשיחה הקשורה בו בידו של בעל, אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו — אינה מגורשת, שאין זה כריתת. ואם לאו — מגורשת.
א. מדובר שאין יכול לנתקו ולהביאו משום כובד הגט וחלישות המשיחה (ר"ה), או כגון שהיתה ידה קפוצה ותחב הגט בידה בחזקה עד כדי שאם ימשוך המשיחה לא יבא הגט אצלו — מגורשת. ואולם אם היתה ידה פתוחה ונתן הגט עליה והמשיחה בידו בענין שיכול לנתקו ולהביאו, ואחר כך קפצה ידה בחזק — אינה מגורשת, שהרי שקפצה אינה מגורשת והקפיצה לא עשה הוא אלא היא, והרי זה כ'טלי גיטך מע"ג קרקע' (תוס').

ב. בקדושי, נראה ודאי שאם נתן הכסף בידה ומשיחה בידו — מקודשת. ונראה לכאורה שאפילו בקדושי שטר הדין כן, שאין שייך בזה הטעם 'כריתות בעינן', ואעפ"י שמקישים בכל מקום הויה ליציאה (עפ"י מנחת שלמה ח"א עד ד"ה ברם. ותמה בזה על סברת המחנה-אפרים).

יד. מה הדין במקרים הבאים?

א. שנים אדוקים בשטר שנמצא; מלוה אומר לא פרעת ונפל ממני, ולוה אומר פרעתיו.

ב. מצא שטר חוב; המלוה אומר אינו פרוע והלוה אומר פרוע.

ג. מצא כתובת אשה.

א. שנים אדוקים בשטר; מלוה אומר לא פרעתי וממני נפל, ולוה אומר פרעתי (וממני נפל. רש"י); אם השטר מקוים, או אם יקיימוהו עתה — יחלקו בדמיו. ואם לאו — לדברי רבי אין גובים בו, ואעפ"י שהלוה מודה שכתבו, אך הואיל וללא קיום אינו שטר ראוי, אין לגבות בו כל שטוען פרוע (ואפילו כולו ביד המלוה. רש"י). ולדברי רשב"ג יחלקו.

א. רבי יוחנן סובר כרשב"ג (ב"ב קנד. ואפשר שכן דעת רבי אלעזר. ערשב"א). ואולם רב נחמן הורה

למעשה שמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו (ע' בכתובות יט). וכן פסק הר"ף ושאר

פוסקים. (ע' חו"מ פב, א). ורשב"ם פסק אין צריך לקיימו.

ב. חלוקה שאמרו, היינו מחצית מדמי השטר כפי שוויו להימכר, והוא פחות ממחצית החוב

הכתוב בו, שהשטר הואיל והוא מחוסר גוביינא אינו נמכר כסכום המלא שבו (עפ"י תוס').

ודוקא בששניהם אדוקים בטופס או שניהם בתורף, אבל אחד אדוק בטופס ואחד בתורף — זה נוטל

טופס וזה תורף, שהרי כל אחד נוטל עד מקום שידו מגעת (רבי אלעזר). הלכך זה נוטל לפי שווי

שטר שאין בו זמן, שאינו גובה ממשועבדים — זהו שוויו של הטופס, וזה נוטל לפי שווי שטר שיש

בו זמן — זהו התורף.

מפרש"י מבואר שגם הטופס כשלעצמו כשר לגביה, לפי שיש בו שמות הלוה והמלוה וסך

החוב [בשיטה אחרונה. ופירש הר"ן לאו דוקא, אלא סמוך לסוף השטר], רק זמן אין בו

ולא חתימות העדים, אך כיון שהלוה מודה שכתבו — השטר כשר אף ללא חתימות,

ואליבא דרשב"ג. והתוס' ועוד ראשונים חולקים וסוברים שהטופס לבד אינו ראוי לכלום

[שאף רשב"ג לא אמר אלא בשטר שיש בו חתימות אלא שאינן מקוימות. ועוד, הלא אין

למדים משיטה אחרונה].

ודעת התוס' שכיון שהתורף והטופס לאחר שנכתבו, שניהם צריכים זה לזה לכשרות השטר,

שהרי אם נמחקה אפילו שורה אחת פסול — הלכך שניהם חולקים בשוה. מלבד הזמן שגם

בלעדיו השטר כשר, לכך התפוס בטופס שמין לו כשטר ללא זמן והתפוס בתורף שמין לו

כשטר עם זמן.

ויש מפרשים שאמנם הטופס לבדו אינו ראוי לשימוש והתורף לבדו כשר, אבל מאחר ואין

השטר שלם ללא טופס, שוויו פחות משטר מלא [ולפעמים כתוב בטופס 'דאקני' או שעבוד

שבח ומטלטלין], הלכך שמין לזה התפוס בתורף כשטר כשר שאין בו טופס, ולתפוס בטופס

שמין כמה מוסיף ערך הטופס לשטר. ואמנם אם המלוה הוא התפוס בטופס — אין לו בו

כי אם לצור על פי צלוחיתו (עפ"י רמב"ן).

ואחרים מפרשים (מובא ברמב"ן וברשב"א) שהטופס הוא ראש השטר ובו נכתב רק הזמן, וכל

השאר — תורף. הלכך המלוה התפוס בטופס אין לו כלום, שהרי אין יכול לגבות במה שבידו. וחברו התפוס בתורף יש לו הכל. ואם הלווה תפוס בטופס והמלוה בתורף, שמין למלוה כדמי שטר ללא זמן, שהרי הזמן ביד הלווה. ובירושלמי אמר רבי אלעזר הכל הולך אחר התפוס בעדים. ופרשו התוס' שהירושלמי חולק על תלמודנו ולשיטתו שמין לזה כמה שזה שטר ללא עדי חתימה, שצריך המלוה לחזר אחר עדי המסירה, ולזה התפוס בחתימות שמין כמה שזה עם עדים. ולפירוש רבנו חננאל, גם דברי הבבלי מתפרשים כהירושלמי, שהטופס הוא בסיס נוסח השטר וחתימות העדים, והתורף הוא שמות המלוה והלווה והסכום והזמן, והאוחז בתורף רואים כאילו יש לו שטר כשר שאינו גובה ממשועבדים, מפני שאינו אדוק בחתימות העדים. ואילו האוחז בטופס יש לו הכל, שיש לשום כמה שזה הטופס עם התורף, כי מאחר שבא השטר לפנינו שלם וראינו מה כתוב בו, נידון כאילו יש בידו שטר כשר (עפ"י רמב"ן). היו שניהם תופסים בטופס (או בשולי הגליון), והתורף באמצע, אפילו הוא קרוב לאחד מהם — חולקים בשוה (כן פרשו דברי רבי יוחנן).

ב. מי שמצא שטר ואין ידוע אם נפרע אם לאו, אפילו כתוב בו הנפק (= אישור הדיינים) — נחלקו חכמים ורבי יוסי האם חוששים לפרעון ולכך לא יוציאו עולמית עד שיבורר אם נפרע. או הרי הוא בחזקתו ומחזירו למלוה, שאין חוששים שמא נפרע ונפל מן הלווה, לפי שנוהר לקורעו מיד. (ונחלקו אמוראים מהי דעת רבי יוסי ומהי דעת חכמים).
ע"ע להלן יב-יג.

ג. מצא שטר כתובה; אם הבעל מודה שלא נפרעה ולא כתב לה כתובה אחרת במקומה — יחזיר לאשה. הרמב"ן דחק להעמיד בכתובת אשה שאין בה אחריות שאינה גובה מלקוחות, שאם לא כן חוששים לקנוניא שעשו האיש והאשה להוציא מלקוחות שלא כדין. (וכן דעת הרמב"ם שחוששים לקנוניא. וע' בחדושי ר' מאיר שמה). ואילו התוס' והרשב"א כתבו שאין חוששים לפרעון ולקנוניא.

אין הבעל מודה — לא יחזיר לא לבעל ולא לאשה. רבי יוסי אומר: עודה תחת בעלה — יחזיר לאשה. נתארמלה או נתגרשה לא יחזיר לא לזה ולא לזה, שחוששים לפרעון. לדברי רב פפא, רבי יוסי עצמו אינו חושש לפרעון ויחזיר לאשה, ולדבריהם דרבנן קאמר; אפילו לשיטתכם שחוששים לפרעון, אין לחוש בעודה תחת בעלה. אבל חכמים חוששים שמא התפיסה צרורות וכספים מקודם, או (כדברי רבינא) חוששים שכתב לה כתובה אחרת במקום זו שאבדה, הלכך לא יחזיר. להלכה חוששים לפרעון. וכן הלכה כרבנן שחוששים לשתי כתובות [או יש לחוש שמא התפיסה צרורות כשאבדה הכתובה. רשב"א] — הלכך אפילו עודה תחת בעלה לא יחזיר (רמב"ן ועוד).

טו. 'חלוקה' ששנינו בשנים אוזוין בטלית — כיצד?

חלוקה שאמרו — לא שיפסידו עצמו של החפץ אלא חלוקה בדמים, הן בחלוקת שוה בשוה הן בחלוקת עד מקום שידו מגעת. ואם לא ייפסד החפץ בחלוקתו — חולקים ממש. אם ייפסד פחות מחומש — מחלוקת הפוסקים.

דף ח (י)

טז. האם מציאה של הפקר נקנית באופנים דלהלן?

א. המגביה מציאה לחברו.

ב. שני פקחים שהגביהו מציאה ביחד.

ג. שני חרשים שהגביהו.

ד. פקח וחרש שהגביהו.

א-ב. מיתור שבדברי המשנה [ב'זמן שהן מודים... חולקין בלא שבועה'] יש לשמוע שהמגביה מציאה עם חברו, בשביל שיקנו אותה שניהם — קנו.

מדין זה רצה רמי בר חמא ללמוד שהמגביה מציאה לחברו קנה חברו (אף על פי שהוא חב לאחרים ע"כ). ורבה דחה כי אפשר דוקא באופן שהוא בעצמו קנה, מתוך שזוכה לעצמו זוכה גם לחברו (ובדין זה לא מצינו מי שנחלק, שהמגביה בשבילו ובשביל חברו — קנה. עפ"י ראשונים), אבל המגביה לחברו בלבד, אפשר שלא קנה.

לדברי עולא ורבי יוחנן (להלן ט-ז) המגביה מציאה לחברו קנה חברו [מתוך שהיה יכול לזכות לעצמו, זוכה גם עבור חברו]. ורב נחמן ורב חסדא אומרים: לא קנה. מלבד פועל שנשכר למלאכה שאינה מסוימת, כגון שאמר לו 'עשה עמי מלאכה היום' — מציאתו של בעל הבית [להוציא מ'נכש / עדור עמי היום'], מפני שידו כיד בעה"ב היא.

א. התוס' (י). צדדו שלא אמר רב נחמן לא קנה אלא במקום שחב לאחרים, אבל בכגון ממלא מים מבור לחברו, ויש שם די מים לאחרים — קנה חברו. ולרב ששת אף בכגון זה לא קנה. (הרמב"ן דחה פירוש זה. ויתכן שסבר שאף בבור מלא מים נחשב 'חב לאחרים'). ולפירוש רבנו חננאל (מובא בראשונים שם) חזר בו רב נחמן וסבר קנה.

ב. לדעת האומר לא קנה חברו, נחלקו הדעות האם קנה בעצמו אם לאו (ע' במובא להלן ט-ז). ג. להלכה נוקטים המגביה מציאה לחברו קנה חברו, כרבי יוחנן עולא ורמי בר חמא. נויש אומרים שגם רבא עצמו סובר כן (לקמן י). אלא שדחה כאן את ראיית רמי בר חמא ממתניתין. עפ"י ראשונים כאן; ר"ן י. ואולם התוס' (י). צדדו שרבא חזר וסבר כ"ג שלא קנה. וע"ע תורי"ד שם]. ודנו הפוסקים האם צריך שיאמר בפה או די במחשבה (חו"מ רסט, א).

ד. יש ללמוד מתוך דברי הרשב"א (י. ד"ה והא דאוקמה ריו"ח) שאפילו לא נתכוין המגביה לזכות לחברו בהגבהה, אלא היה בכוונתו ליתנה לו — קנה חברו מיד. ואולם אם אמר לו חברו 'תנה לי' וזה הגביה בסתם, דעתו על מה שאמר לו חברו, וכיון שלא אמר לו 'זכה לי' לא קנה בהגבהה, ויכול המגביה ליטלה לעצמו (כדברי רבי יוחנן להלן י).

ג. שני חרשים שהגביהו מציאה — זכו בה, שאף על פי שחרש שוטה וקטן אין קנינם קנין מצד הדין, תקנו חכמים מפני דרכי שלום שאסור ליטלה מהם. (ומתוך שכל אחד זוכה לעצמו, זוכה גם לחברו — כדין שני פקחים שהגביהו).

ד. הסיקו בפירוש דברי רבא, שחרש ושוטה שהגביהו מציאה כאחת, מתוך שלא קנה פקח (כי הגבהת החרש אינה מועילה לו כלום) לא קנה חרש (שהרי הגביהה הפקח על דעת עצמו וכיון שהוא עצמו

לא זכה, אין סברא שחברו יזכה על ידו. וגם משום דרכי שלום אין סיבה לתקן, כי אומר החרש לעצמו: פקח לא קנה ואני אקנה!?!). הלכך מי שחטפה מידם — קנאה.
א. מה שבתוך ידו של כל אחד — קנה. ורק מה שביניהם לא קנו (רשב"א ור"ן עפ"י גמרא להלן).
ב. אם הגביה הפקח בענין שאילו יעזוב החרש מה שבידו, יהא החפץ תלוי באויר ולא נגרר על הקרקע — נחלקו הדעות האם קונה באופן זה (עראשונים; חו"מ רסט, ד).

יז. המנהיג בשור ובחמור יחדיו, והיושב בקרון — מה דינם?

המנהיג סופג את הארבעים. היושב בקרון — חכמים מחייבים ורבי מאיר פוטר. ושמואל מהפך ושונה חכמים פוטרם ור"מ מחייב. כי סובר שמואל שהיושב אינו כמנהיג.
א. פרשו התוס' ועוד ראשונים שלכך היושב חייב לדעה אחת, משום שהבהמה הולכת מעט מחמת היושב בקרון, אבל אם לא זזה כלום — אין כאן חיוב.
ב. הרמב"ם (כלאים ט, ט) פסק שהיושב בעגלה לוקה. וכן נראה מדברי הרי"ף שהביא המשנה כצורתה. ואילו ר"י פסק כשמואל שהפך גרסת המשנה ולא מצינו מי שחולק עליו. (ערא"ש).
ג. לדעת המחייב את היושב בקרון, אין חילוק אם יושב לבד או אם יש עמו מנהיג (רמב"ם כלאים ט, ט; ריטב"א, ועוד).

דפים ח — ט

יח. האם הבהמה נקנית בפעולות דלהלן?

- א. ברכיבה עליה.
- ב. בהנהגתה.
- ג. באחיות המוסרה שעליה.
- ד. אחד רכוב ואחד מנהיג.
- ה. אחד רכוב ואחד תופס במוסרה.
- ו. במשיכה.

א. רב יהודה תלה שאלה זו במחלוקת רבי מאיר וחכמים לענין הנהגה בשור ובחמור; האם היושב בקרון סופג את הארבעים, או המנהיג בלבד חייב ולא היושב. ומכך שהפך שמואל את הגירסה ושנה 'חכמים פוטרם' הוכיח רב יהודה שלדעת שמואל הרכוב לא קנה את הבהמה, כשם שהיושב בקרון פוטר. [ואף על פי שהרכוב תופס במוסרה, שלא כהיושב בקרון — אין תפיסת המוסרה מועילה בקנין מציאה או בבהמת הפקר].

היה הרכוב מנהיג את הבהמה ברגליו, והריהי הולכת מחמתו — קנה. כן הוכיחו ממשנתנו.

א. מבואר בתוס' וברמב"ן ועוד ראשונים, שאף על פי שהולכת מעט מחמתו, הרי זה בכלל 'רכוב' ולא קנה לרב יהודה. (ורש"י פירש (בע"א ד"ה דרכוב) שברכוב אינה זזה ממקומה. וע' בית הלוי ח"ג מג).

ב. הרי"ף פסק שרכוב קונה. וכן נראה מדברי הרמב"ם (גולה ואבדה יז, ז. ר"ן) וכן פסק בשלחן ערוך (חו"מ קצו, ג [וב"י וסמ"ע] רעא ועוד). ויש אומרים דוקא כשהולכת (ע' נתיבות המשפט קצו, א בדעת הרמב"ם — עפ"י הריצב"א בשטמ"ק).

ואילו הרא"ש פסק שרכוב ללא שמנהיג ברגליו לא קנה, שלא מצוינו מי שחולק על שמואל, והרי תרץ כל הקושיות שהקשו עליו. וכן נקט הטור.
ג. היו רוכבים שנים ומנהיגים ברגל כדרך הרוכבים — קנו שניהם [ואין אומרים הראשון עדיף שהוא עיקר והשני טפל שכן דרך הנערים לנוח מעט אחורי אדוניהם]. וכן היה אחד רכוב ומנהיג ברגליו ואחד מנהיג למטה — קנו שניהם, כמוכח ממשנתנו. (רא"ש).
אין חילוק בין רכיבה בעיר לרכיבה בשדה, ואעפ"י שאין דרכם של סתם בני אדם לרכוב בעיר, מלבד ברשות הרבים או אדם חשוב או אשה [יש מפרשים: אשה חשובה] או אדם מזולזל ביותר [וי"א אף אדם בינוני בסמטא. ערא"ש]. ואולם אם אמר לו קנה כדרך שבני אדם קונים — לא קנה ברכיבה אלא במקום ובאדם שדרכו בכך (רבי אליעזר).

אם נוקטים רכוב קונה, אפשר שבעיר אינו קונה — שהרי לא הוצרכו להעמיד באומר לו קנה כדרך בני אדם אלא לפי מה שהעמידו ברכוב ומנהיג ברגליו, אבל לא ברכוב לבדו — לפירוש התוס'. ואולם מדברי השלחן-ערוך (קצוה) אין נראה כן. אך יש מי שכתב שאין צריך שיאמר בפירוש קנה כדרך בני"א אלא אף בסתם כמי שאמר לו. (עדרשה וסמ"ע שם).

פשוט שאין שייך קנין רכיבה אלא בבעלי חיים היכולים לילך בכחות עצמם, ולא בחפצים דוממים כגון אופניים. (כן מובא בשם הגרשו"א זצ"ל — 'ועלהו לא יבול' ח"ב עמ' רנה. וכ"כ שם הגר"א נבנצל שליט"א).

ב. בהמה נקנית בהנהגה (שהולכת לפניו והוא מנהיגה בקולו. עפ"י מפרשים; טור ורמ"א חו"מ קצו, ג), והוא בכלל קנין משיכה. כן נקטו בסוגיא כדבר פשוט. ודוקא בבהמה שדרכה בכך כגון חמור, אבל בגמל — לרבי יהודה אין נקנה בהגבהה. ויש אומרים שאף דעת חכמים כן.

א. הרמב"ם (גזילה ואבדה יז, ה). וכ"פ בשלחן ערוך) נקט שהנהגה מועילה בין בחמור בין בגמל. ואולם שנים שעשו קנין יחדיו, אחד משך ואחד הנהיג — בחמור קנו שניהם, ובגמל — קנהו המושך ולא המנהיג (כלשנא בתרא).

ואילו הראב"ד והרא"ש (והטור) נקטו שנשאר הדבר בספק, האם מועילה הנהגה בגמל. הלכך במכר העמד ממון בחזקת מרא קמא, ובאבידת הפקר — בחזקת המוצא. [ומדברי הר"ן להלן נראה שיש להעמיד החפץ בחזקת הלוקח, הואיל ותפס ברשות].

ב. לרבי שמעון, בהמה נקנית בהגבהה. ויש מפרשים בדעת רבי מאיר ור"א: במסירה ולא במשיכה (ע' בפירוט בקדושין כה). אך יתכן שבאבידה ובהפקר שאין שם מקנה, אף לדעה זו קונה במשיכה, כהנחה הפשוטה שבסוגיתנו. (עתוס' בקדושין שם).

ג. מדברי הפוסקים נראה שהנהגה אינה קונה ברשות הרבים, כדין משיכה. (ע' חו"מ קצו, ב-ג. וע"ש בס"ה בקצות החשן ובנתיבות המשפט. ולתירוץ אחד בנתיבות רכוב ומנהיג ברגליו קונה בה"ר) ואילו התורי"ד כאן כתב שקונה.

ד. אם אמר לו 'קנה כדרך שבני אדם קונים' — לפירוש הרשב"א בדברי רבי אליעזר, אין קונה בהנהגה אלא בעיר ולא בשדה, שאין דרך להנהיג שם. ולפרש"י וראב"ד קונה בהנהגה בכל מקום. (וכ"מ בטור חו"מ קצו).

ה. משמע בתוס' (ותורא"ש) שהמנהיג או המושך את החמור, לא קנה בכך את המוסרה [מלבד בית פגיה], אלא תלוי הדבר בספק רבי אלעזר לקמן, האם קונה כלים שעל הבהמה במשיכתה.

ג. אחיזת מוסרה; מחברו — קנה, שהבהמה [הגסה. קדושין כה:] נקנית במסירה. במציאה ובנכסי הגר שמת — לא קנה אלא את המוסרה במה שהוא תפוס בה, שהרי אין כאן מי שימסור, והגבהה אין כאן שהרי ראשה האחד מונח על החמור.

נחלקו הראשונים האם מסירה צריכה להעשות מיד ליד או אף אם אוזחה בעצמו במצות המוכר די. (ע' בראשונים כאן ובב"ב עו; רש"י ותוס' בקדושין כה:).

ד. כאמור, פשטו מדברי שמואל שהרכוב לא קנה, וכל שכן כשאחד רכוב ואחד מנהיג. היה הרכוב גם מנהיגה ברגליו והשני מנהיג — קנו שניהם.

א. למאן דאמר רכוב לבדו קנה, היה אחד רכוב ואחד מנהיג — קנו שניהם (עפ"י רשב"א ותורא"ש).

ב. יש מי שצדד שלדעת האומר רכוב לא קנה, קנה הרכוב כשנכנס לד' אמותיה קודם, לאותן דעות שארבע אמות קונות לו לאדם אף במקח וממכר. ואולם למ"ד רכוב קונה, כיון שנתכוין לקנות ברכיבה לא קנה בד' אמות (עפ"י נתיבות המשפט קצו).

ה. אחד רכוב על החמור ואחד תפוס במוסרה — זה קנה חמור ובית פגיה (= אפסר שבראש החמור) וזה קנה מוסרה. ופירש רב אשי שקנה רק מה שתפוס בידו, אבל לא שאר המוסירה [וכל המחזיק בה זכה]. לדברי שמואל שהרכוב לא קנה, מדובר כאן ברכוב ומנהיג ברגליו.

נראה שהוא הדין לאחד מנהיג ואחד תפוס במוסירה (רשב"א. והביא שהרמב"ם ז"ל חלק ואמר בזו שקנה תפוס במוסרה את כולה. ע"ש).

ו. בהמה נקנית במשיכה. [הלכה כחכמים שבין בהמה דקה בין גסה נקנות במשיכה. ע' קדושין כה:].

לדברי רבי יהודה, החמור אינו נקנה במשיכה כי דרכו בהנהגה. ויש אומרים שאף דעת חכמים כן.

א. הרמב"ם נקט להלכה שחמור נקנה במשיכה (וכ"ג דעת השו"ע). והראב"ד והרא"ש (והטור חו"מ רעא) נקטו שהדבר בספק, הלכך במקח וממכר העמד ממון בחזקת בעליו הראשונים, ובמציאת הפקר — בחזקת המוצא.

ב. מסתימת הפוסקים (חו"מ קצו, ג-ג) נראה שמשיכת בעלי חיים אינה קונה אלא בסימטא או בחצר של שניהם אבל לא ברשות הרבים. והתור"ד חידש שמועילה אף ברה"ר, כי במשיכת בע"ח אין צריך דוקא שיביא אצלו אלא כל שהולכת מחמתו די, וא"כ אין חילוק בין רשות אחרת לרשות הרבים.

ג. משך בהמה כפותה בגרירה — לפירוש הרשב"א, נסתפק בזה רבי אלעזר. ומסקנת ההלכה שקנה, כדין משיכת שאר חפצים.

דף ט

יט. מה דין הקנין באופנים הבאים?

א. טלית מונחת חציה על גבי קרקע וחציה על גבי עמוד. בא אחד והגביה חציה מעל גבי קרקע — האם קנה? ומה הדין כשאחרינו בא אחד והגביה החצי שעל גבי העמוד ועתה הטלית מוגבהת על ידי שניהם?

ב. המגביה ארנק בשבת — האם קנאו?

ג. האומר לחברו 'משוך בהמה זו וקנה כלים שעליה'.

ד. 'קנה בהמה זו וקנה כלים שעליה'.

ה. חצר מהלכת, האם קונה מה שבתוכה? מה דין ספינה מהלכת, וסל שעל גבי אדם מהלך?

א. טלית שחציה מונחת על גבי קרקע וחציה על גבי עמוד. בא אחד והגביה חציה שעל גבי קרקע,

והחצי השני נשאר מונח ע"ג העמוד — לא קנאה. ואעפ"י שיכול לנתקה מהעמוד בנקל.

בא אחר והגביה את החצי האחר — קונה שניהם כדין שנים שהגביהו יחדיו. (משמע בגמרא שדין זה מוסכם, ומזה דחו דברי רבי אבהו. והתוס' העירו מנין שרבי אבהו לא יחלוק בזה. וע' חרושי הריטב"א 'החדשים').

הגביה חציה שעל גבי קרקע וניתק את חציה שע"ג העמוד; אם עתה הטלית כולה אינה

מגיעת לקרקע — ודאי קנה. ואם נופלת לקרקע, לפי תירוץ אחד בתוס' — קנה, הואיל

ותופסה בידו בקצה אחד ומיד שניתקה מהעמוד היתה מוגבהת ג' טפחים מהקרקע, ואעפ"י

שחציה נופל מיד. וכן נקט הר"ן.

ב. המגביה ארנק בשבת לשם קנין — קנאו, ואף על פי שאין דרכם של בני אדם בכך (ואעפ"י שעשה

איסור, שלא התירו חכמים הדבר (עתוס'). — 'אשרי הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו לכוף יצרו לעזוב בשביל

לא תסור מן התורה אשר יורוך'. מנהגי מהר"ל הל' שבת כח).

ג. שאל רבי אלעזר: האומר לחברו משוך בהמה זו וקנה כלים שעליה, מהו? האם מועילה משיכת הבהמה

לקנות הכלים, אם לאו. ולא פשטו הספק.

א. יש אומרים שמחמת הספק במקח וממכר נשאר החפץ בחזקת מרא קמא, ואילו במציאת

הפקד קנה הכלים במשיכה מחמת הספק. (עפ"י הרא"ש כאן ולהלן סי' לב; ומובא בטו"ע רב, יג;

רמב"ן ורשב"א יב.). והר"ן כתב אף במקח וממכר יש להעמיד החפץ אצל הקונה מפני שהוא

מוחזק ותפס ברשות. (אבל בכגון שאינו מוחזק בעת לידת הספק — מעמידים בחזקת מרא קמא, וכמו

שמתבאר בדברי הר"ן להלן יב.). ויש שנראה מדבריהם שלא קנה בודאי (ערמב"ן שפירש כן בדעת

רבא. וכן מסתימת הרמב"ם נראה שלא קנה בודאי).

יש מפרשים שבתורת משיכה ודאי יכול לקנות הכלים במשיכת הבהמה. לא נסתפקו אלא

משום שבא להקנותו בתורת 'חצר', ומשום שלא הקנה לו הבהמה לגמרי נסתפק ר"א האם

זו כחצר הקונה. ולא נפשט. (עפ"י ריטב"א ועוד).

ב. דוקא בבהמה נסתפק רבי אלעזר, אבל בכלי דומם, אם אמר לו משוך קופה זו וקנה כלים

שבתוכה — פשוט שקונה (תוס' ועוד. והרא"ש כתב אפילו בבהמה כפותה שגררה, נסתפק ר"א,

הואיל ודרך קנינה כשהיא מהלכת ולא כשהיא נגררת).

מבואר בגמרא שאם אמר 'משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה' — אין כאן הקנאה (כי משמעות

דבריו אתה התכוין לקנות אני איני מקנה לך. רש"י).

ד. 'קנה בהמה זו וקנה כלים שעליה' — לא קנה הכלים בקנין 'חצר', מלבד בבהמה כפותה — שחצר

מהלכת לא קונה (כן אמר רבא. ויתכן שלדעת רבי אלעזר קנה משעם חצר. עתוס'). ולענין קנין הכלים משום

משיכה — תלוי הדבר בספקו של רבי אלעזר, כנ"ל.

א. אפילו לא הקנה לו הבהמה אלא השאילה לו כדי לקנות הכלים שעליה משום 'חצר' — קנה בכפותה (עפ"י תוס'. ולפירוש הרשב"א והריטב"א, נידון זה עצמו נסתפק בו רבי אלעזר, האם כשנותן לו הבהמה רק כדי לקנות הכלים נחשבת היא כ'חצר').

ב. לכאורה נראה להוכיח ממה שאמרו (בקדושין כה) שאפשר לקנות פיל על ידי שהוא עומד על ארבעה כלים, שאפילו אם הדבר בולט ברובו מה'חצר', קונה. [ואף כאן, אפילו היו הכלים בולטים מן הבהמה הכפותה]. אך יש סוברים שבקנין 'יד' צריך שיהא החפץ כולו בתוך היד, ומסתבר שלשיטתם הוא הדין ב'חצר'. ויש לדחות הראיה מהסוגיא בקדושין (ע"ש).

ה. חצר מהלכת אינה קונה. ואפילו בהמה עומדת, כל שאינה כפותה ויכולה להלך — הרי זו חצר מהלכת, כאמור. (אם המצא תמצא בידו... — לא נתרבתה חצר אלא דומיא דידו, שאינה נדה מהאדם ומשתמרת. עפ"י רש"י).

יש סוברים שמלבד כפותה צריך שתהא הבהמה ישנה כדי לקנות כלים שעליה. ויש אומרים שאין צריך, בפרט כשיש דעת אחרת מקנה. (ע' בראשונים בגטין עה; תור"פ ותורא"ש). ואולם הספינה קונה את הדגים שנפלו לתוכה וכד', שהספינה עצמה נחה והמים הם שמביאים אותה הנה והנה. וכן אדם המהלך ברשות הרבים ונתנו לו דבר לתוך חיקו או לתוך סלו — קונה, שהסל נח והאדם הוא שפוסע תחתיו (בדומה לידו של אדם שהיא נעה ונדה על ידי הגוף).

דפים ט — י

כ. מי שראה מציאה ואמר לחברו תנה לי, מה הדין באופנים דלהלן?

א. נטלה ואמר אני זכיתי בה.

ב. נתנה לו ואחר כך אמר אני זכיתי בה תחילה.

א. היה רכוב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחברו תנה לי. נטלה ואמר אני זכיתי בה — זכה בה.

לדעת האומרים המגביה מציאה לחברו קנה חברו, דין זה אמור רק כשאמר 'תנה לי', אבל אמר 'זכה לי' — הרי מיד שהגביה זכה עבור חברו ושוב אין יכול לזכות בה בעצמו (רבי יוחנן). ואולם אם טענתו היא שמתחילה בשעת ההגביה לעצמו ולא בשביל חברו — זכה. (ובכך העמיד עולא את משנתנו). כיוצא בזה יש לדון בשאר מקומות, כשאמר לו חברו לעשות פעולה מסוימת בשביל מטרה כלשהי, ועשה זה בשתיקה, יכול לטעון אחר כך שעשה הדבר לשם מטרה אחרת. (ע' שו"ת הרשב"א ח"ב קג ונכפלה בשו"ת הריטב"א פד).

ולמאן דאמר המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו, אפילו נתכוין בשעת ההגביה לזכות לחברו ואחר כך חזר בו ונטלה לעצמו — הריהי שלו.

כן מבואר בגמרא. וצ"ל שגם לפרש"י שבע"ה שעשה שליח לתפוס לו — קנה, היינו דוקא בבע"ח לפי שיש לו קנין שעבוד, יכול להעביר זכותו וקנינו לשליח, אבל במציאת הפקר אין מועילה שליחות במקום שחב לאחרים.

ב. אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחילה (ונתתיה לך כפקדון בעלמא. מפרשים) — לא אמר כלום.

אם הגביה בפירוש בשביל עצמו, אעפ"י שנתן אחר כך לחברו בסתם — בתורת פקדון הוא שנתנה לו, כי כשאמר שמגביה לעצמו, ביטל שליחותו ודבריו של חברו, וכשחזר ונתן לו בסתם, הריהו כנותן לחברו טליתו סתם, שאין המקבל יכול לומר בתורת מתנה קבלתי עד שיאמר לו זה בפירוש במתנה אני נותן לך (רשב"א. וצ"ע בחזו"א (אה"ע לח, טז) שנקט [אף בדעת הרשב"א, ע"ש] שנתנה בסתם מתפרשת כמתנה ולא כפקדון. וע"ע קהלות יעקב כא).

**כא. א. מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני — האם זכה אותו פלוני?
ב. התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים — מה הדין?**

א. מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני — רבי אליעזר אומר: זכה לו. וחכמים אומרים: יתנה לעני הנמצא ראשון. עולא העמיד מחלוקתם בעשיר [ונחלקו האם אומרים 'תרי מיגו' — מגו שאם רוצה מפקיר נכסיו והריהו עני, ומגו שהיה זוכה לעצמו זוכה גם לחברו]. אבל בעני דברי הכל זכה לו, שמתוך שהיה יכול לזכות לעצמו זוכה עבור חברו העני. ואילו רב נחמן רב חסדא סוברים המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו משום שהוא כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, הלכך אף בעני ועני לא זכה לו לחכמים.

א. רש"י כתב שמדובר באדם מעלמא אבל בעל השדה — לדברי הכל לא זכה, כי אינו יכול לזכות לעצמו אפילו הוא עני, כפי שדרשו (מלא תלקט לעני...). להזהיר עני על שלו. [וכן נקט הרדב"ז (מתנות עניים ב, יט) לעיקר]. וכמה ראשונים חולקים וסוברים שגם בעל השדה יכול לזכות לאחר ב'מגו' שיכול להפקיר נכסיו ושדהו בכלל והיה בעצמו זוכה בפאה. ויש חולקים וסוברים שאף בכגון זה שהפקיר שדהו, אינו רשאי לזכות בעצמו.

ב. לפרש"י במסכת ביצה (לט) נחלקו רב ששת ורב נחמן על המגביה מציאה לחברו שלא קנה חברו, האם המגביה עצמו זכה בה אם לאו. ואותה מחלוקת שייכת לענין פיאה, בעני המלקט עבור עני אחר, לדברי האומר לא זכה לו — האם יתנה לעני הנמצא ראשון או זכה בה הוא עצמו (עפ"י רמב"ן). ויש חולקים על רש"י כי לדעתם ודאי לא קנה המגביה עצמו, שהרי לא נתכוין לכך (ערשב"א ועוד).

ג. הלכה כחכמים וכעולא, הלכך אם היה המלקט עני — זכה לעני אחר. ואם עשיר — יתנה לעני הנמצא ראשון (רמב"ם מתנות עניים ב, יט; ר"ן יב.).

ב. התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים — לא קנה. רב חסדא (בגטין יא) רצה לתלות בשאלה זו מחלוקת רבי אליעזר וחכמים לענין פאה. האם אפשר לזכות לעני פלוני. ורב פפא דחה, שמא רק כאן זכה לרבי אליעזר משום שהיה יכול לזכות לעצמו, משא"כ בתופס לבע"ח. או שמא רק כאן לא זכה לחכמים, משום אזהרה מיוחדת לא תלקט. לעני... — לא תלקט לו לעני.

א. מרש"י משמע שאם עשאו בעל חוב שליח — קנה. והתוס' והרי"ד והרשב"א והר"ן והריטב"א הוכיחו שאין חילוק אם עשאו שליח אם לאו. ואפילו כתב לו הרשאה לתפוס חובו — אין מועיל (רא"ש).

יש מי שכתב בישוב שיטת רש"י, שאמנם אם בעלי חובות גילו דעתם שרוצים לתפוס — לא קנה אפילו עשאו שליח, אבל בלאו הכי תופס לבע"ח קנה כל שעשאו שליח (עפ"י שבט הלוי ח"ח שה, ג).

- ב. אפטרופוס יכול לתפוס לבעל חוב, שידו כיד הבעלים. יש אומרים שתקנה מיוחדת היא במקום הפסד ויש אומרים מן הדין (ערא"ש).
- ג. כאשר אינו חב לאחרים, כתב הרי"ף (בתשובה. מובא בחדושי הרשב"א והר"ן) שאינו יכול לתפוס לבע"ח אלא אם יש לו הפסד, כגון שהלווה ירד מנכסיו ונראה לבית דין שעד שיבוא בעל חוב יתפסדו הנכסים [ותקנה היא שהתקינו שיכול לתפוס לבע"ח, הגם שאינו בעל דברים. או מדין השבת אבדה. ער"ן ועוד], אבל בלאו הכי — אין יכול לתפוס. ודעת הרא"ה שלעולם אין יכול לתפוס אלא אם עשאו שליח בפירוש, אבל אמר לו גבה חובי אינו רשאי לתפוס (מובא בר"ן; בריטב"א גטין יא: שו"ת הריב"ש קז). ואין כן דעת הר"ן והריטב"א, כי זכין לאדם שלא בפניו.
- ד. תפיסה האמורה כאן היא תפיסה הראויה לקנות כגון במשיכה, אבל לא בהחזקה בעלמא ללא קנין (עפ"י ריטב"א).
- ה. התוס' (ותורי"ד) הוכיחו שאפילו למאן דאמר מגביה מציאה לחברו קנה חברו אפשר שתופס לבע"ח לא קנה — מפני שאין יכול לייטול לעצמו אין יכול לזכות לחברו. ולפי טעמם, אם היה התופס נושה בעצמו, יכול לתפוס לבע"ח אחר, מגו דבעי זכי לנפשיה (ר"ן וריטב"א). ואילו דעת הרמב"ן והריטב"א שבכל אופן אין יכול לתפוס לבע"ח.

דף י

כב. האם יד פועל כיד בעל הבית, ולמאי נפקא מינה?

רב נחמן אמר: יד פועל כיד בעל הבית. ולכך פועל שנשכר למלאכה סתם, כגון 'עשה עמי מלאכה היום' — מציאתו של בעל הבית, אף על פי שהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו [לדעת רב נחמן]. ואף על פי שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום (ולדעת חכמים ידו על העליונה, שאפילו נתייקרו הפועלים עתה, אין מנכים לו מחצי שכרו. עתוס'), זהו משום כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם — ולא עבדים לעבדים, אבל כל זמן שלא חזר בו הפועל, ידו כיד בעל הבית.

יש סוברים שכשם שעבד עברי אינו משתחרר במחילה אלא בקנין, כי גופו קנוי (קדושין טז.). הוא הדין פועל, לא נמחל שעבודו באמירה בעלמא ללא קנין. ויש חולקים. (עריטב"א; שו"ת הרשב"א ח"א תתעג; מרדכי פרק האומנין — שמו; שו"ת הרדב"ז ח"א שלג; מחנה אפרים ריש הל' שכירות פועלים, ובהל' שלוחין יא).

עוד בענין מציאת פועל — להלן יב. ובדין חזרת פועל בחצי היום — להלן עז.

כג. מה הדין במקרים דלהלן?

- א. ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה.
- ב. נטל העני מקצת פאה וזרק על השאר, או נפל עליה או פרס טליתו עליה.
- א. ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה — זה שהחזיק בה זכה בה. ומבואר בגמרא שרק משום שנפל וגילה בדעתו שאין נוח לו לקנות בד' אמות, לכך לא זכה, אבל אם לא נפל — קונה את המציאה בד' אמות.
- ולדברי רב ששת אין קנין ד' אמות ברשות הרבים, אלא בסימטא או בצדי רשות הרבים.

ב. נטל מקצת פאה וזרק על השאר — אין לו בה כלום. (אפילו אותו מקצת שנטל כבר וזרק, קנסוהו חכמים שיפסידנו כדי שלא יעשו כן. רשב"א).
נפל לו עליה, פרס טליתו עליה — מעבירים אותו הימנה (עניים אחרים). וכן בעומר שכחה. ואם לא גילה בדעתו שחפץ לקנות בכך, אפשר שקונה בד' אמות. ואילו רב פפא אמר שלא תקנו קנין ד' אמות בשדה של אחר, הואיל ואינה חצרו לכל דבר אלא להלך בה וליטול הפאה.
התוס' כתבו שאעפ"י שפירס טליתו וכד', המעביר אותו הימנו אינו נקרא 'רשע', שבהפקר אין אמור הדין 'עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נקרא רשע'. ואין כן דעת רש"י רמב"ן ורי"ד (בקדושין נט. עפ"י בהגר"א). ואפשר אף לדעה זו כאן העניים מעבירים ממנו לכתחילה, כי גם הם היו מהפכים בה אלא שקדם זה ורצה לזכות בנפילה או בפריסת טלית (עפ"י רשב"א).

כד. קנין ארבע אמות — כיצד?

אמר ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא: ארבע אמות של אדם קונות לו את המציאה. תקנת חכמים היא כדי שלא יבוא לידי מריבה. וכן בגט (משום עיגונא. ראשונים).
נחלקו הראשונים האם במקח וממכר תקנו ד' אמות. ובגנב לא תקנו.
כאמור לעיל, לדברי רב ששת [י"ג: רב אשי] לא תקנו קנין זה ברשות הרבים, שהרבים דוחקים שם. ולרב פפא לא תקנו בשדה של אחרים [אפילו בענין שהתורה נתנה לו זכות בתוכה, כגון פאה לעני].
א. הלכה כרב ששת וכתב פפא. (רי"ף ועוד).
שדה שאין לאחרים רשות להיכנס לשם, או שדה המשתמרת לבעלים — אין בה קנין ד' אמות לאחרים, אף לא במציאה שאינה של בעל השדה. ומדברי הרמב"ם (גזילה יז, ט) משמע שכל שדה של חברו אין קונים בה בד' אמות, אפילו אינה משתמרת לבעליה (רמב"ן). והריטב"א נקט כדעה אחרונה.
ב. כתב הריב"ש (תשובה רה): בית הכנסת, לענין גטין דינו כסימטא שהרי רגילות הוא שענינים כאלה נעשים שם, הלכך ד' אמות קונה לה שם.
מפשטות הסוגיא נראה שאין צריך לומר 'אקנה'. (ויש שנוקטים להלכה שצריך אמירה, כדין חצר שאינה משתמרת).
עוד אמרו בגמרא [כתירוץ לקושיא מהמשנה], שאם גילה בדעתו שחפץ לקנותה בדבר אחר, כגון שנפל עליה וכד' — לא קנה בד' אמות.
ויש אומרים שלפי התירוצים האחרים בגמרא, אין קיימת סברא זו לפי האמת. וכן דעת הרי"ף והרא"ש להלכה. (וכן נראית דעת הרמב"ם וכ"כ הרא"ה. וכן פסק הרמ"א — חו"מ רסח, א). ויש חולקים (עפ"י רשב"א; מ"מ בדעת הרמב"ם).
ואולם אם התחיל בפעולת קנין מעולה, לא קנה בד' אמות לדברי הכל (ע' נתיבות המשפט קצנא, א — עפ"י חו"מ קצת, יב).

כה. באלו אופנים יש שליח לדבר עבירה?

לדברי רבינא, במקום שהשליח אינו בר-חיוב, יש שליחות לדבר עבירה להתחייב בה המשלח. כגון כהן שאמר לישראל צא וקדש לי גרושה. או איש שאמר לאשה הקיפי לי קטן — המשלח חייב.

א. שלח כהן אחר לקדש לו גרושה — התוס' נקטו שנחשב 'בר חיובא' ואין שליח לדבר עבירה. ואילו הרמב"ן הרשב"א והר"ן נקטו שאינו בר חיובא, מפני שאינו מוזהר על קידושי אחרים.

ב. ישנה דעת אמוראים במקום אחר שאף המקיף את הקטן בעצמו פטור. ומאידך אשה המקפת חייבת. וסוגיתנו אינה נוקטת כדעה זו.

שלח אשה להקיף אדם גדול — רש"י ועוד ראשונים כתבו שגם בזה המשלח חייב [אלא שדיברו חכמים בדבר המצוי יותר]. ויש מפרשים (מובא ברשב"א ועוד) שבגדול הואיל ואינה יכולה להקיפו בלא דעתו, המשלח פטור לדברי הכל. [ואם תאמר מאי שנא מכהן המשלח לקדש לו גרושה, שגם היא מוזהרת בדבר (כביבמות פד: ובפשטות אין לחלק בין איסור הביאה לקידושין, וצ"ב) ואינה מתקדשת ללא רצונה. ודוחק להעמיד בשוגגת. ואפשר הואיל וכתב 'כי יקח' ולא כי תקח, אין הפעולה מתייחסת אלא לבעל או לשלוחו, משא"כ במקיף וניקף, המעשה נעשה ע"י שניהם, המקיף והניקף יחד. ויש לסייע מכך לדברי הר"א ממיץ (מובא ברשב"א נדרים צ: — כהסבר החת"ס אה"ע ח"א קג) שאיסור האשה בפסולי כהונה הוא משום הכשלת הכהן בעבירה ולא איסור עצמי].

לדברי רב סמא אף בכגון זה אין שליח לדבר עבירה. ואולם באופן שלשליח אין אפשרות בחירה אם לעשות אם לא — יש שליח לדבר עבירה. [שלא כדברי רב סמא, שכתבנו לעיל, שגם בחירה אין אפשרות בחירה].

א. יש מהראשונים שסוברים שבכל מקום שהשליח שוגג באיסור, הרי זה כבעל כרחו — ויש שליח לדבר עבירה. ויש חולקים.

ועוד דנו אודות מלך השולח שליח לדבר עבירה, אפשר שכיון שהשליח כפוי בדבר, יש שליח לדבר עבירה.

ב. יש שנקטו כרבינא (הגהות מיימוניות. וכן הביא הרמ"א להלכה). ואולם הש"ך האריך להוכיח מהראשונים דקיימא לן כרב סמא, כמו שהביאו הרא"ש והר"ן מהרמ"ה. (וע' בישוב דברי הרמ"א במנחת חינוך נד, מו [תוספת מן המחבר]. ושם כתב שלדעתו הש"ך (ביו"ד פד; קס סקכ"ב) חזר בו ופסק כרבינא).

והריטב"א (ב'חדשים') הביא מרביתו שאין כאן מחלוקת כלל אלא כל אחד נוקט טעם שונה. ג. יש מי שצדד שבעבירה דרבנן, כל שהשליח אינו בר חיוב — לדברי הכל יש שליח לדבר עבירה (ע' שער המלך — יו"ט ו, ט).

אופנים נוספים והלכות מסוימות שיש בהם שליח לדבר עבירה — ע' בקדושין מא-מב.

דפים י — יא

כו. א. האם קטנים יש להם תורת 'חצר' ו'ארבע אמות' לקנות?

ב. מהן ההשלכות היוצאות מן השאלה האם קנין חצר נתרבה משום שליחות או משום 'ידו'?

א. אמר ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא: קטנה אין לה חצר ואין לה ארבע אמות. ורבי יוחנן משום רבי ינאי אמר: יש לה.

לפי הסבר אחד בגמרא, לענין גט לא נחלקו שקונה את הגט בחצר ובארבע אמות, מפני שקנין חצר בגט נתרבה מ'יד' (ונתן בידה ושלחה...), וכשם שיש לקטנה יד לקבל גיטה (שהרי אין צריך דעתה להתגרש), כך יש לה חצר וד' אמות. אלא מחלוקתם אמורה לענין מציאה, האם יש להשוותה לגט אם לאו.

או אפשר, בקטנה הכל מודים שלמדים מציאה מגט. לא נחלקו אלא בקטן, האם למדים קטן מקטנה אם לאו.

או אפשר שאין כלל מחלוקת ביניהם, חכם אחד דיבר לענין מציאה ואחד לענין גט. או אחד דיבר על קטנה ואחד על קטן.

א. הרי"ף והרמב"ם (זכיה ומתנה ד, ט) ועוד ראשונים פסקו שקטנה יש לה חצר ויש לה ד' אמות, הן לענין גט הן לענין מציאה, אבל קטן לא.

יש אומרים שקטנה שיש לה אב ולא נשאת עדיין — אין לה יד (ער"ן). ישנן דעות שלענין גט אין לקטנה ארבע אמות. ויש אומרים אף חצר אין לה. (ע' גטין עה ובראשונים שם וכאן).

ב. הרמב"ם הוזה מתנה למציאה בענין זה (וכן משמע בר"ן). והראב"ד השיגו, שסובר במתנה אף הקטן זוכה בחצר ובד' אמות.

ג. מדברי רב אשי להלן (יב.) ומפירושו התוס' עולה שקטנה אינה קונה בחצר אלא כשעומדת לצדה, דומיא דיד. יש אומרים בין בגט ובין במתנה ויש אומרים דוקא בגט, אבל במתנה קונה אפילו אינה עומדת בצדה (ע"ש בחדושי הריטב"א החדשים ועוד).

ב. מבואר בגמרא שאם חצר נתרבתה משום שליחות, קטן שאין עושה שליח אין לו קנין חצר [ולא ד' אמות]. ואם משום 'ד' — כשם שיש לו יד לדברים מסוימים (כגון קטנה המקבלת גטה), כך יש לו חצר לאותם דברים.

[ואולם לענין דבר עבירה — החצר קונה לאדם אף אם נתרבתה משום שליחות, כי בכגון זה שאין השליח בר חיובא ואין לו אפשרות בחירה, יש שליח לדבר עבירה, כנ"ל].

מבואר בגמרא שלענין גט לדברי הכל חצר משום יד נתרבתה. ולענין דיני ממונות אפשר שהדבר שנוי במחלוקת. ואפשר שבקטנה לדברי הכל יש ללמוד מציאה מגט ורק לענין קטן מחלוקת.

רב אשי אמר (יב.) חצר משום יד מועילה, ולא גרעה משליחות. הלכך כשהלוקח אינו עומד בצד החצר, אינו קונה משום יד אלא משום שליחות, ולכן אין קונה לו לחובתו אלא מדעתו. [כן הוא לדעת עולא,

אבל לר' אושעיא (בגטין עז:), אפילו אינו בצדה מועיל משום 'ד' כל שמשמרת לדעתו]. כאמור לעיל, הרי"ף והרמב"ם פוסקים שחצר של בת נלמדת מ'יד' ושל בן מ'שליחות' (וע' נוב"ק אה"ע פב, ח).

יש אומרים אף במתנה, ויש אומרים בגט דוקא שחוב הוא לה.

דף יא

כו. מציאת הפקר הנמצאת בתוך שדה של אדם, האם זכתה לו שדה? מה הדין בצבי מהלך ובצבי רץ, בגזולות המדדים והפורחים?

ראה אנשים רצים אחר מציאה ואמר 'זכתה לי שדה' — זכתה לו. וכן הדין בצבי שבור או בגזולות שלא פרחו, שרץ אחריהם ומגיעים (רבי ירמיה אמר רבי יוחנן) קודם שיצאו משדהו. (רש"י). והוא שעומד בצד שדהו (רב יהודה אמר שמואל; עולא; רבה בר בר חנה).

היה עומד בצד השדה ולא אמר כלום — התוס' נקטו שזכה בה, וברמב"ם משמע שלא זכה (ע' הל' זכיה ומתנה ד, ט; חו"מ רסח, ג וע"ש בהגר"א. וכן נראה דעת הרמב"ן. וכן נקטו הר"ן והריטב"א שצריך שיגלה דעתו שרוצה לקנות, ע"ש).

היה צבי רץ (באופן שאינו מגיעו. תוס') או גוזלות מפריחים — לא אמר כלום וכל הקודם זכה. מבואר בגמרא שבחצר המשתמרת קנה אפילו שלא מדעתו (ר' יוסי בר' חנינא) ואינו עומד בצדה. יש מי שסובר שאין קנין חצר מועיל באבידה שיש לה בעלים, ואפילו נתיאשו בעליה (ע' מרדכי להלן כו בשם רבנו ברוך). ויש מי שפרש דבריו דוקא שלא מדעתו, אבל מדעתו מועיל הקנין אף באבידה (עפ"י בית הלוי ח"ג מה, ט).

כח. מה דין ה'שכחה' באופנים דלהלן?

א. זכור ולבסוף שכוח.

ב. שכח בעיר.

ג. התחיל לקצור ושכח ממנו שלפניו וממה שלאחריו.

א-ב. ושכחת עמר בשדה — בשדה, שכוח מעיקרו — שכחה, זכור ולבסוף שכוח — אין שכחה. אבל בעיר (— משנכנס האיש לעיר שכח. רש"י) אפילו זכור ולבסוף שכוח — שכחה. [ואין לדרוש להפך, לומר ששכחת העיר אינה שכחה כלל — שכבר נתרבתה שכחת העיר מלגר ליתום ולא למנה יהיה]. ופרשו הטעם, הואיל ועומד אצל השדה הרי קנתה לו חצרו (וכאילו קדם וזכה מן ההפקר), משא"כ בעיר.

פירוש 'זכור ולבסוף שכוח' — שהניחו שם מדעתו והפועלים שכחו, ובשעת שכחת הפועלים הוא היה זכור, ולבסוף שכח הוא. [והואיל ומשבא לכלל שכחה, כלומר כשהפועלים שכחו, הוא היה זכור — זכתה לו שדהו]. אבל מה שהוא זכור בשעה שהפועלים זוכרים אין זה 'זכור ולבסוף שכוח', שא"כ כל אדם יאמר מתחילה תזכה לי שדי ובטלה תורת שכחה. (עפ"י תוס' ורמב"ן. והראב"ד פירש באופן אחר. עריטב"א).

ג. שלפניו — אין שכחה. שלאחריו — יש שכחה, שהוא ב'בל תשוב'. זה הכלל כל שהוא בכל תשוב (לרבות קרן זוית. תוס') — שכחה. שאינו בכל תשוב — אינו שכחה.

כט. האם מתנות כהונה ולויה ועניים ניתנות בקנין חליפין או באגב?

רבא סבר, הואיל וטובת הנאה אינה ממוון, אי אפשר להקנות מתנות לכהן ללוי או לעני על ידי קנין חליפין או אגב. אבל דחו בגמרא ואמרו שאפשר להקנות המתנות בקנין אגב, ורק בחליפין אי אפשר משום ש'נתינה' כתוב בהן ואילו קנין חליפין דרך מקח וממכר הוא.

דפים יא — יב

ל. מה דין קנין חצר במציאת הפקר במתנה ובגט, באופנים דלהלן?

א. שלא מדעת הקונה.

ב. אינו עומד בצד חצרו.

ג. חצר שאינה משתמרת.

ד. חצר שאינה שלו אלא שכורה לו.

ה. חפץ הנזרק באויר החצר; חפץ המתגלגל או בעל חיים רץ.

א. אמר ר' יוסי בר' חנינא: חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו. והעמידו דבריו (וכן הוכיחו מדין שכהה) בחצר המשתמרת, אבל חצר שאינה משתמרת אין קונה אלא אם עומד בצד החצר.

א. כתבו התוס' (בב"ב ג. ד"ה אדעתא), 'שלא מדעתו' שאמרו — כשאינו יודע שהחפץ מונח בחצר ואילו ידע היה רוצה לזכות בו, אבל יודע ואינו מתכוין לקנותו — לא. ויש מדייקים מדברי התוס' בסוגיתנו שאין דעתם כן (ערש"ש ש.ם. וע"ע: משנה למלך אבידה י,ח; מחנה אפרים — קנין משיכה ד-ה; דובב מירשים ח"א קכ"ב; אחיעזר ח"ג ב,יא; פרי יצחק ח"א מז ד"ה והנה בשו"ת מהרי"ט; זכר יצחק ח"א לב) ד"ה ורק משום; קהלות יעקב ב"ב כו; אילת השחר ב"ב נד. שבט הלוי ח"ו רמג).

פשוט שחצרו של אדם אינה קונה לו כשאין נוח לו לקנות [ושונה גט אשה, לפי שמתגרשת בעל כרחיה], לא משום שליחות ולא משום יד (ע' שו"ת הרשב"א ח"א קעח).
ב. לדברי התוס' קונה בחצר שאינה משתמרת אפילו בלא אמירה מפורשת. וכן דעת הרשב"א [מלבד בכגון חנות שהריהי כרשות הרבים. רשב"א להלן כו:]. ולדעת הרמב"ם צריך אמירה. וכן נראית דעת הראב"ד (גולה ואבדה טו,ח) הרמב"ן. וכ"כ הר"ן והריטב"א.
ג. כמובא לעיל, יש מי שסובר שבאבידה שיש לה בעלים, אפילו נתיאשו — אין חצר קונה לו אותה שלא מדעתו.

לדברי רב פפא, במתנה הואיל ודעת אחרת מקנה, הריהי נוחה לקנות, הלכך קונה אפילו אינה משתמרת ואין עומד בצד שדהו. ומשמע שרבי זירא ורבי אבא ורבי אבהו מרבנן אינם סוברים כן [וכן הסוגיא בקדושין], שלכך הוצרכו להעמיד מעשה דרבן גמליאל בקנין אגב ולא בחצר. התוס' נקטו כרב פפא, וכן דעת ר"י אלברגלני (מובא ברמב"ן) והרא"ש. ואילו הרמב"ם (זכיה ומתנה ד,ט) הצריך עמידה בצדה אפילו במתנה. וכן כתבו ראשונים בדעת הרי"ף.
בגט, אף על פי שדעת אחרת מקנה, אין האשה מתגרשת אלא בעומדת בצד חצרה — כדברי עולא, שהואיל וחוב הוא לה, אין מועיל לה חצרה אלא משום 'יד' הלכך צריכה שתהא בצדה (ואפילו במשתמרת. תוס').

ב. כאמור, במציאה צריך שיהא עומד בצד שדהו אם החצר אינה משתמרת. ובגט, לדברי עולא אפילו בחצר המשתמרת. [ורבי אושעיא (בגטין עו:): חולק וסובר שבחצר המשתמרת אין צריך שתעמוד בצדה]. ובמתנה — לדברי רב פפא אין צריך שיעמוד בצד החצר. וכמה אמוראים חולקים.
נחלקו הראשונים ז"ל, האם צריך שיעמוד בתוך החצר דוקא (רשב"א. וערי"ף) או אף בסמוך, או אפילו ממרחק — כל ששומר. וכן נחלקו האם הלכה כרב פפא אם לאו, וכנ"ל.

ג. חצר שאינה משתמרת לקונה — קונה לו; במציאה — רק בעומד בצדה. ובמתנה — מחלוקת. [ובגט צריך שתעמוד בצדה אפילו במשתמרת], וכנ"ל.
במציאה, אין חצרו קונה לו כל שרץ אחריהם ואינו מגיעם. ואילו במתנה קיבל רבי אבא בר כהנא מרבי ירמיה, אעפ"י שאין מגיעם קונה.

א. גם חצר גדורה ומשתמרת מזרים, אם הדריים באותה חצר עשויים ליטול ממה שבחצר — הרי זו חצר שאינה משתמרת ללוקח (עפ"י תוס' ושאר ראשונים).

ב. יש להוכיח שחפץ הנזרק לחצר מפתח אחד ויוצא מפתח אחר, אין בזה חסרון של 'חצר המשתמרת', שהרי רבא אמר שאם איר נידון כמונה — קנה, והוא עצמו סובר שאף במתנה צריך שתהא חצר המשתמרת.

ג. כנוכר לעיל, לדברי הרמב"ם ועוד ראשונים, חצר שאינה משתמרת אינה קונה אלא אם דעתו עליה וגם אמר שתקנה לו שדהו, ואין כן דעת התוס' והרשב"א.
ד. היה צבי רץ וגוזלות מפריחים — כתב הרמב"ם (גולה ואבדה יו,יא) שלא קנה אפילו במתנה שדעת אחרת מקנה [ורק בצבי שבור וכד' קנה, שאעפ"י שהוא אינו מגיעם, אחרים מגיעים. משא"כ צבי רץ וגוזלות מפריחים שאין אדם מגיעם. עפ"י ריטב"א]. ויש חולקים (ע' בהגר"א חו"מ רסח,ה; אור שמח — גולה ואבדה שם).

ד. ממעשה דרבן גמליאל וזקנים כפי שהוסבר בסוגיא, מבואר שקנין חצר שייך גם כאשר החצר אינה אלא שכורה לו, ואפילו אינה שייכת לו לגמרי.

- א. משמע מדברי התוס' שנקטו בפשיטות שאין חילוק בין שכירות לשאלה.
- ב. משמע בגמרא שהוא הדין כשהשוכר קונה מאת המשכיר (ע' חו"א ב"ב ג,ב).
- ג. דוקא בשכירות לשימוש, ולא זכות דריסת רגל בעלמא (עפ"י ריטב"א; ש"ך).

ה. זרק ארנק בפתח זה ויצא בפתח אחר — נסתפק רבא האם חצרו קנתה לו, שאויר שאין סופו לנוח כמונה דמי, אם לאו. (אבל אם סופו לנוח בחצר — קנהו בעודו באויר, ואפילו קדם אחר וקלטו באויר, כבר זכה בעל החצר, וכמו שאמרו במסכת גטין לענין זריקת גט. רש"י).

א. מבואר מדברי הראשונים (ערמב"ן ורא"ש ועוד) שדין זה אמור הן במתנה הן במי שהפקיר החפץ בזריקתו ונתן רשות לאחרים לזכות בו. (ולדבריהם יש מקום בסברא לומר שהפך שהוא מופקר ועומד מכבר, לדברי הכל לא זכה בו באויר שאין סופו לנוח. סברא זו יש ללמוד מתוך דברי הרמב"ן, אלא שאין הכרח לחילוק זה). ואולם התוס' כתבו שאין לגרוס שהפקיר, ולדבריהם אפשר שבהפקר ודאי לא קנה. אם כי אין הדבר מוכרח.
ודעת הראב"ד הרשב"א והריטב"א שאין חילוק בנידון זה בין מתנה להפקר. [ובהמשך דברי הריטב"א נראה שישנה דעה נוספת — שהספק אמור רק בהפקר, אבל במתנה ודאי קנה. וצ"ע].

ב. ולענין גט, כתב הריטב"א שודאי אינה מגורשת כל שאין סופו לנוח בחצרה, מאחר וחוב הוא לה. ואילו מרש"י בגטין (המובא בריטב"א) נראה שאין חילוק בין גט לזכיית ממון.
ג. כתבו הראשונים: הואיל ולא נפשט הספק, במתנה יש להעמיד החפץ בחזקת בעליו הראשונים, ובזוכה מן ההפקר — ברשות הזוכה. (ואף שהר"ן לעיל (ט): נקט אף במקח וממכר שבקנין המסופק יש להעמיד בחזקת זה שהוא תפוס בו עתה, היינו דוקא בדומה לשם שהוא מוחזק בעת לידת הספק, משא"כ כאן שהחפץ יצא מחצרו ובשעת הספק אינו מוחזק בו).
ד. היה מפסיק כלי [של אחרים] בין החפץ לקרקע החצר — אין אויר החצר קונה (עפ"י גמרא להלן קב.).

חפץ המתגלגל או בע"ח רץ — ודאי קנה. ואפילו רץ אחריו ואינו מגיעו, קנה במתנה שיש דעת אחרת מקנה, כאמור לעיל.

אם אין ראוי לנוח [כגון זורק או מגלגל על שפת הנהר], נראה שלא קנה (עפ"י גטין עה סע"ב. ועריטב"א).

דף יב

לא. א. מציאת הקטן, מה דינה? וכן מציאת חרש ושוטה?

ב. מציאת בניו ואשתו — למי?

ג. מציאת עבדיו הכנענים והעברים — למי?

ד. מציאת פועל — למי?

א. מציאת חרש שוטה וקטן (שאינן לו אב. או שאינו סמוך על שלחן אביו לרבי יוחנן, וכדלהלן) — יש בהם משום גזל מפני דרכי שלום. רבי יוסי אומר: גזל גמור. ואמר רב חסדא: גזל גמור — מדבריהם. נפקא מינה להוציאה בדיינים (שאם מפני דרכי שלום בעלמא — אינה יוצאה).

קטן שיש לו אב — מציאתו לאביו. שמואל מפרש הואיל ובשעה שמוצאה מריצה אצל אביו ואינו מאחר בידו [ומדין תורה אין לו זכיה לעצמו] לכך תקנו שיקנה האב. (לדבריו אין חילוק אם סמוך על שלחן אביו אם לאו אלא כל קטן מציאתו לאביו וכל גדול — מציאתו לעצמו. עפ"י תוס' ועוד). ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: לא קטן ממש אלא גדול הסמוך על שלחן אביו — זהו קטן. קטן ואינו סמוך על שלחן אביו — זהו גדול, כי טעם שתקנו לאביו מציאת בנו הקטן משום איבה, שמא יחדל מלזנו.

הלכה כרבי יוחנן. (רי"ף תוס' ושא"ר; חו"מ ער, ב).

ב. מציאת בנו ובתו הקטנים — הרי אלו שלו. בבן נחלקו שמואל ורבי יוחנן אם קטן ממש או סמוך על שלחנו, כאמור. ובבת, בין קטנה בין נערה (ואפילו אינה סמוכה על שלחן אביה. תוס' ושאר ראשונים. וכן נראה בשו"ע חו"מ ער, ב. ויש שצדדו בזה) — מציאתה לאביה משום איבה (שמא ימסרנה למנוול ומוכה שחין. תוס' עפ"י כתובות מז).

א. בת גדולה הסמוכה על שלחן אביה, לרבי יוחנן מציאתה לאביה, כדין בן סמוך על שלחן

אביו (כן מבואר ברמב"ן).

ב. יש מי שכתב בדעת רש"י שמציאות שהיא טורחת עבורן הריהן כמעשה ידיה ומדאורייתא

הן שייכות לאב. (עפ"י מרחשת ח"ב, בלקוטים).

מציאת בנו ובתו הגדולים [לשמואל, גדולים ממש. לרבי יוחנן, כל שאינם סמוכים על שלחן אביהם. ובבת — רק בבוגרת או שנישאה לאחר ויצאה מרשות אביה] — הרי אלו שלהם.

מציאת אשתו — הרי אלו שלו. תקנת חכמים היא משום איבה. [ולרבי עקיבא, מציאתה לעצמה. עפ"י כתובות סו, וע"ש פרטים נוספים]. גירשה, ואפילו מגורשת ואינה מגורשת — מציאתה שלה, אעפ"י שלא נתן לה כתובה, שאין שייך בה טעם חשש איבה.

א. לדעת רבנו תם, כמחלוקת במציאה כך נחלקו לענין זכיית האב לאחרים על ידי בנו ובתו, ולרבי יוחנן [שהלכה כמותו], כל שסמוכים על שלחנו ידו כיד האב ואין יכול לזכות על ידם לאחרים.

והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן ור"ש (וכן נוטה רבנו פריץ) חולקים וסוברים שבן גדול לא עשו ידו כיד אביו אלא במציאה משום איבה, אבל יכול לזכות לאחרים מיד האב אפילו סמוכים על שלחנו.

ב. מתנה שנתנו אחרים לבנים גדולים — נקט הרמב"ן כדבר פשוט שאינה שייכת לאב אלא לעצמם, אפילו סמוכים על שלחנו. ואילו הר"ן הביא דעה שמתנה כמציאה. אלא שאם האב עצמו נתן מתנה לבנו, בזה נקט הר"ן [דלא כ'איכא מאן דאמר'] שבבן גדול הריהי שלו, ואפילו סמוך על שלחן אביו, וכדין בעל שנתן מתנה לאשתו. ודעת הריטב"א שאפילו בן קטן שנתן לו אביו מתנה — הריהי של הבן.

ג. יתום ושאר כל אדם הסמוך על שלחן בעל הבית, לא תקנו שמציאתו שייכת לבעל הבית — שלא תקנו אלא בדבר הרגיל, בבניו. (תור"פ ועוד).

ג. מציאת עבדו ושפחתו הכנענים — שלו. עבדו ושפחתו העברים — שלהם. [ואמה עבריה שיש לה אב — מציאתה לאביה, שהרי אינה בוגרת העומדת ברשות עצמה].

לדברי רבי יוחנן מדובר בעבד נוקב מרגליות, שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת, לכך מציאתו לרבו (ונותן לרבו שכר בטלתו ממלאכה בגלל המציאה). ורבא העמיד כשהגביה מציאה תוך כדי מלאכתו, שלא ביטל כלום ממלאכה, אבל בלאו הכי — מציאת העבד [והאמה] לרבו. ולדברי רב פפא אף באופן הרגיל מציאתו לעצמו, מלבד אם עבודתו בכך, שמלקט אחר מציאות, כגון בדגים שנפלטו ליבשה.

א. מבואר בדברי התוס' שרבא אינו חולק בדין על רבי יוחנן אלא מוסיף אוקימתא. ובריטב"א מבואר שכמו כן רבי יוחנן אינו חולק על דינו של רבא.

ב. יש מי שמפרש שלרבא הואיל ועל הרוב כשמוצא מציאה אין בו ביטול מלאכה לרבו, הלכך גם כשמוצא באופן שמבטל ממלאכה, אין נותן לרבו אלא שכר בטלה [מה שאין כן בפועל, אינו רשאי לומר מציאתי לעצמי ואתן לך שכר בטלתי] (עריטב"א).

ג. הרי"ף סובר שהלכה כרב פפא. וכן דעת הריטב"א.

ד. פועל שנשכר למלאכות מסוימות — מציאתו לעצמו. נשכר למלאכה סתם, כגון שאמר לו 'עשה עמי מלאכה היום' — מציאתו לבעל הבית. [ואף על פי שיש אומרים מגביה מציאה לחברו לא קנה, שונה פועל שידו כיד בעליו. י.]. מלבד אם היה עיסוקו במלאכה יקרה שאין רבו רוצה שיגביה לו מציאות, ואז אם הגביה — הריהו שלו (רבי יוחנן).

שמע שלרבא אם מגביה מציאה עם מלאכתו, אפילו נשכר לסתם מלאכה — מציאתו לעצמו. ואפשר שהכל מודים בדבר.

לדברי רב פפא אין מציאתו לבעל הבית אלא בכגון ששכרו ללקט מציאות.

א. התוס' מפרשים שאמר לו 'עשה עמי מלאכה של ליקוט מציאות'. והרמ"ה מפרש (מובא בבהגר"א) ששכרו סתם ומראה לו ללקוט.

ב. הרי"ף והרמב"ם פסקו כרב פפא.

לב. פועל או אריס העובד בשדה, האם בנו ואשתו יכולים ללקט אחריו אם עני הוא?

פועל שהוא עני הנשכר לעבודה בשדה — ילקט בנו אחריו. ואם היה אריס למחצה לשליש ולרביע — לא ילקט בנו אחריו (שהוא כבעל הבית בשדה זו). רבי יוסי אומר: בין כך ובין כך ילקט בנו ואשתו אחריו.

אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. והסיק רבא לפרש טעמו של רבי יוסי, אעפ"י שאין לקטן זכיה מדין תורה והרי מה שמלקט שייך לאביו [כדין מציאה] — עשאוהו כזוכה, שכן נוח להם לעניים עצמם בתקנה זו, שכאשר יישכרו לעבודה, ילקטו בניהם אחריהם.

א. בנו גדול — כתב הרמב"ן: יכול ללקט אחריו אפילו הוא סמוך על שלחן אביו, כי יש לו זכיה מדאורייתא לעצמו, כאשתו. [משמע מדבריו שבאשתו הכל מודים שיכולה ללקט, וכן כתב בספר גאון צבי. ואילו הפני-יהושע כתב שאף בזה מחלוקת].

ובן קטן שאינו סמוך, בפשטות נראה שלרבי יוחנן יכול ללקט אחריו, שהרי הלקט לעצמו ולא לאביו. ב. יש לדון אם האב מסלק עצמו מתקנת חכמים שתקנו לטובתו שמציאת בנו שלו, לכאורה יכול הבן ללקט אחריו, שהרי הלקט שלו על פי דין. אך שמא לא חילקו חכמים בדבר, אם משום חשש הערמה שנראה לכל כאילו האב זוכה, אם משום שדומה לפורע חובו במתנות עניים, שבכך שאומר כן הרי הוא חוסך מעצמו לזון את בנו.

ג. התוס' פרשו שגם אם אין לפועל מאתים זון, הואיל והוא מקבל חלק מתפוקת השדה, הריהו מוזהר מליטול ממנה מתנות, כמו שדרשו להזהיר לעני על שלו. ויש חולקים וסוברים שאם אין לו מאתים זון בחלק שהוא נוטל — רשאי ליטול, שהרי אין הקרקע שלו (מובא בחדושי ר"י גלאנטי מהריטב"א).

דפים יב — יג (יד)

לג. א. מצא שטרי חוב — מה יעשה בהם?
ב. האם כותבים שטר ללוה אעפ"י שאין מלוה עמו?
ג. מאימתי חל שעבוד הנכסים, משעת עשיית השטר או משעת ההלוואה?
א. שנינו: מצא שטרי חוב, אם יש בהם אחריות נכסים — לא יחזיר. ואם לאו — לדברי רבי מאיר יחזיר למלוה, ולדברי חכמים לא יחזיר מפני שבית דין נפרעים מהם.
רבי יוחנן רב אסי ואביי מפרשים [וכן תניא בברייתא] שמדובר כשהלווה מודה שהוא חייב. ואעפ"י כ לא יחזיר מפני חשש טירפה מלקוחות שלא כדין, כי כיון שנפל הורעה כשרותו וחוששים שמא כתב ללוות ועדיין לא לזה, ויבוא לטרופ מלקוחות מהתאריך הכתוב בשטר. ומדובר בשטרות שאין בהם הקנאת נכסים מהיום, אבל אם יש בהם הקנאה — יחזיר, כי באמת נשתעבדו הנכסים משעת כתיבת השטר (רב אסי. וכן שטר שיש בו הנפק אין בו חשש, לפי שאין ב"ד מקיימים את השטר אלא בפני בעל דין. ע' להלן ט:). טעם אחר: מפני שחוששים שהשטר נפרע, ועשו המלוה והלווה קנוניא ביניהם לומר לא נפרע כדי שיוכלו לגבות מן הלקוחות (כן סובר אביי. ולדבריו אין חילוק בדין זה בין שטרי הקנאה לשאר שטרות). וחכמים סוברים שאפילו אין האחריות כתובה בשטר, כאילו היא כתובה וגובים בו ממשועבדים, הלכך לא יחזיר משום הפסד לקוחות.
ואם אין הלווה מודה שהוא חייב (אלא טוען פרוע) — לא יחזיר לא לזה ולא לזה, שחוששים שמא נפרע השטר.

ואילו שמואל ורבי אלעזר מפרשים שמדובר במשנה כשאין חייב מודה אלא טוען להד"ם. (ואפילו יקיימו העדים את החתימות — כבר הורע כח, שאומרים מפני שפסול היה לא נזהר לשמרו. רש"י ותוס'. ושאר ראשונים פרשו באופן אחר) — הלכך לא יחזיר. וכשאין בו אחריות נכסים סובר רבי מאיר

שאינן גובים בו כלל, אף לא מבני חורין, הלכך יחזירנו למלוה לצור עפ"י צלוחיתו, כי אין חשש שיגבה בו. אבל אם הלווה מודה שהוא חייב — מחזירים למלוה, כי אין חוששים שמא כתב ללוות ולא לזה [או אף אם כן, אפשר שהשעבוד חל בחתימת העדים טרם הלוה לו, וכאביי], וא"ח לקנוניא. ועוד סובר שמואל שאין חוששים לפרעון, כי אם פרע היה קורעו מיד. ולכן לדבריו המוצא שטר הקנאה (שאינן בו חשש כתב ללוות ולא לזה, שהרי הקנה לו השעבוד מיד) בשוק — יחזיר לבעלים. (ואין לחוש לזיוף אלא אם הלווה בפנינו וטוען מזויף, משא"כ כשאינו לפנינו לטוען כן. עפ"י תוס'). והשיבו על דבריו מהברייתא (יד.).

א. התוס' נסתפקו שמא אפילו באופן שטוען מזויף, אם יקיימו חתימות השטר בעודו ביד המוצא, יוכל המלוה לגבות בשטר מן הלווה עצמו. אך לא מלקוחות ומיתומים [או כשאין הלווה בפנינו] — שחוששים שמא הוא מזויף ואלו אין ביכלתם להוכיח.

ב. להלכה, חוששים לפרעון ולקנוניא, כדברי רבי יוחנן (כאן ולהלן טז:). ואביי ודלא כשמואל. [ולעיל ז' נחלקו בדבר רבי יוסי ותכמים].

ואפילו שטר שאין בו אחריות נכסים גובה ממשועבדים, כחכמים שאחריות — טעות סופר'. הלכך בין שמודה הלווה בין שאינו מודה אלא טוען פרוע — לא יחזיר. (עפ"י רי"ף וש"פ. ובריטב"א הביא שיש תמהים על הרי"ף שפסק לחוש לקנוניא).

ג. כתב הרא"ש (בשור"ת, סח, כג): אם יש נכסים ללווה, אין לחוש לקנוניא. ועוד כתב כמה אופנים שאין לחוש בהם לפרעון, כגון שידוע שהלווה אינו בעיר, ויש להניח שנפל מן המלוה ולא מהלווה. ע"ש.

ד. עבר והחזיר למלוה — לדעת הרמב"ם (סוף הלכות אבידה) מה שעשה עשוי, וגובים בו. והראב"ד השיגו, וכן דעת הרשב"א (כאן ולהלן ובתשובה אף לה) והר"ן, שגם בדיעבד אינו מוחזר ואין לגבות בו.

מצא שטר שכתוב בו זמנו בו ביום — יתבאר להלן יז.

ב. שנינו: כותבים שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו; —

לדברי רב אסי, לא אמרו אלא בשטרי הקנאה — שטרות חוב שכתוב בהם שמקנה נכסיו למלוה מהיום, בין ילוה בין לא ילוה. אבל שטרות שאין בהם הקנאה — אין רשאים לכתוב ללא ראיית ההלוואה, מחשש שמא יטרוף לקוחות מזמן הכתוב בשטר עוד בטרם הלוה לו, ויפסידו הלקוחות שלא כדין.

ולדברי אביי בכל השטרות שנינו, כי העדים בחתימותיהם יוצרים שעבוד מאותה שעה, אף אם לא לזה אלא לאחר זמן. [ושטרות המוקדמים שפסולים (שביעית י, ה), הם שטרות שכתוב בהם תאריך המוקדם לזמן החתימה].

א. הלכה כרב אסי [שכן נראה גם דעת רבה ורבה במקו"א, דלא כאביי]. (עפ"י רי"ף רמב"ם (מלוה ולוה כג, ה); ריטב"א לה: חו"מ לט, ג). והתוס' כתבו שהלכה כאביי (ערא"ש אות מט).

ב. מבואר בדברי הראשונים (כאן ולהלן יט) שלרב אסי, כל שכתבו שטר עם זמן ולא נתנוהו באותו יום — השטר פסול.

ג. גם אם אין נמצא שם מלוה, יכולים העדים לחתום וליטול השטר עמהם שיהא למלוה מאותה שעה, והרי זכו לו משום 'זכין לאדם שלא בפניו' (ר"ן).

ד. יש אומרים שדי בכך שהמלוה והלוה נמצאים שם, ואין צריך לראות ההלוואה, כי יש להניח שלא יאחר הלוואתו לזמן אחר (ע' בהדושי הריטב"א 'החדשים'; חו"מ לט, ג).

ג. כאמור, לרב אסי השעבוד חל משעת ההלואה אלא אם כן כתובה בשטר הקנאת נכסים מהיום. ולאביי, בכל שטר עדין בחתומיו מזכים לו למלוה את השעבוד. ובלבד שלבסוף מסר לו את השטר. אבל אם לא נמסר — לא חל שעבוד לדברי הכל.

א. בשטרי הקנאה, לדברי רש"י (בד"ה הניחא. וכ"כ הרשב"א בדעתו) הרמב"ן הרשב"א הריטב"א הר"ן והרא"ש (בשו"ת סו, ג, פה, י), אין צריך שיגיע השטר לידו כדי לזכות בשעבוד. וכן הביא הרמב"ן ממצאת גאונים ומר"י בן מגאש (ב"ב קלה). וכן הכריע הרשב"ן (מובא בשו"ת רשב"ש בסי' קיד וסוסי תפא. וע' תשב"ץ ח"ג סוסי"א).

ואין כן דעת רבנו חננאל, הרי"ף (בתשובה, מובא ברמב"ן) והרמב"ם (זכיה ומתנה ט, כד. ער"ן ורשב"ש שם), שלא נשתעבד עד שיגיע שטר לידו.

ב. אם החייב מוסר את השטר ל'מלוה' אבל אינו מודה שהיתה הלואה — מדברי הרמב"ן והר"ן מבואר שגם בזה קנה ה'מלוה' שעבוד מזמן השטר לאביי, ויכול לגבות מן הלקוחות. ולדברי רב אסי קונה משעת מסירת השטר, אפילו ללא הלואה. כן כתב הר"ן — דלא כלשון רש"י.

ג. יש אומרים שבדבר שנמצא ביד הזוכה בשעת החתימה, זכה באותה שעה לאביי אפילו לא בא השטר לידו לעולם (ערא"ש סי' מט).

ד. דין 'עדין בחתומיו זכין לו' בשטרי מכר ומתנה — ע' להלן יט.

בשובר — לאביי, מזמן החתימות חל תוקפו. ורבא חולק (עפ"י גמרא להלן כ.). ודוקא כשהוא כעין שטר מקנה, שכתוב בו 'כל חוב פלוני מחול לך בשטר זה' אבל בשוברים שלנו שהוא מוחל או מודה לו, ואין השטר אלא לראיה בעלמא — לדברי הכל משעה שמחל והודה נפטר הלה, ולא ממסירת השובר (ריטב"א שם).

דפים יג — יד

לד. א. שטר חוב שאין כתוב בו אחריות נכסים — מה דינו?

ב. שטר מכר ללא אחריות — מה דינו?

ג. סופר הכותב שטר מכר, האם יכול לכתוב מדעת עצמו שעבוד נכסים של המוכר למכירה זו, וכן מתן זכות גביה ללוקח מעידית אם יטרפה ממנו, או שמא צריך להימלך תחילה במתחייב?

א. אמר שמואל: אומר היה רבי מאיר, שטר חוב שאין בו אחריות נכסים — אין גובה בו לא ממשועבדים ולא מבני חורין. ולחכמים גובה. וכן אמר רבי אלעזר.

רש"י כתב שלדברי רבי אלעזר לפי חכמים גובה בו מבני חורין. וכן הסכים הר"ן. וכן כתב הרא"ש (בתשובה סח, כג). ואילו התוס' כתבו להוכיח שאפילו ממשועבדים גובה. וכן דעת רמב"ן רשב"א וריטב"א.

רבי יוחנן אמר, וכן שנו בברייתא (וכן מפרשים רב אסי ואביי): לרבי מאיר גובה בו מבני חורין ולא ממשועבדים, ולחכמים — גובה אף ממשועבדים, שסוברים 'אחריות' — טעות סופר, וכאילו היתה כתובה בו.

אף על פי שהמלוה והלוה לא הזכירו קבלת אחריות כלל, אף לא בעל-פה — הרי אנו דנים כאילו אמרו כן בפירוש והיה צריך להיכתב בשטר והסופר השמיטו. (רשב"א ר"ן ועוד).

גם למאן דאמר 'שעבודא דאורייתא', משמע שהשעבוד חל רק משום שהלווה שיעבד נכסיו, אבל לא שהתורה שיעבדה ממילא [מלבד במלוה הכתובה בתורה]. ומשום שאין אדם משליך מעותיו בחנם, ודאי דעתו לשעבד אף אם לא אמר זאת בפירוש (עפ"י חו"א ב"ק טו, ג).

ב. שטר מכר שאין בו קבלת אחריות של המוכר, אם באו בעלי חובות וטרפו הנכס מן הלוקח — אין לו על המוכר אלא תרעומת בלבד, אבל אין המוכר חייב לפצותו כלום. כן הורה שמואל — שאין אומרים 'אחריות טעות סופר' אלא בשטר חוב, שאין אדם משליך מעותיו בכדי, משא"כ במכר, עשוי אדם לקנות קרקע על הספק שמא לא יטרפו ממנו או יטרפוה לאחר זמן רב ובינתים הוא אוכל פירות. וכיון שלא פירש הדבר בשטר, אין לו תביעה.

דוקא בטריפת בעלי חובות, אבל אם הוברר שהיתה הקרקע גזולה — חוזר הקונה על המוכר וגובה דמיה, ואפילו מנכסים משועבדים, כי כיון שמקחו מקח טעות, הרי נעשה כשטר הלואה שאחריות — טעות סופר. אלא אם כן פירש לא שמוכר שלא באחריות (תוס', ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א).

ויש חולקים וסוברים ששטר ללא אחריות דינו כאילו פירש שאינו מקבל אחריות, ואפילו נמצאת שאינה שלו אינו חוזר על המוכר (כן מובא ברמב"ן ורשב"א מ"ש מפרשים). וכן הביא הריטב"א מהראב"ד ועוד. ובספר גידולי שמואל דייק מרש"י (בע"ב ד"ה מאי לאו) שחולק. [בזה מדויקת לשון רש"י להלן עב סע"א]. ונראה מצד הסברא שאם הוברר שהמוכר ידע ושתק וכל שכן כשבעצמו גזלה — ודאי חייב. לא נחלקו אלא כשלא ידע.

ואולם הסיק רבא להלכה (טו): שאף בשטר מכר אחריות טעות סופר, כבשטר חוב. (וכן דעת רב. רשב"א).

ג. אמר שמואל: שבח (= זכות גביה ללוקח מהמוכר את השבח שהשביחה השדה שנטרפה ממנו), שפר (= גביה ממיטב נכסי המוכר) ושעבוד (= שמשעבד המוכר את נכסיו למכירה זו, אם יטרפוה) — צריך להימלך. ואם לא נמלך במוכר מתחילה, לא יכתבם. (ואם נמלך בשעבוד ולא נמלך בשבח ובשפר, לא יכתוב שבח ושפר. ואין לו ללוקח אלא זכות גביה מן הבינונית וכסכום הקרן בלבד, לא שבח ולא עידיה. עפ"י רש"י).

אף על פי שאמר לו לסופר או לעדים לכתוב לו שטר בכל זכות ובכל יפויי כח שבועולם, אעפ"כ אין לו לסופר לכתוב דברים אלו ללא שישאל את המוכר בפירוש. ואולם אם המוכר אמר ללוקח בשעת המכר בפני עדים שמקבל עליו אחריות וגביית שבח ומעידית, אין צריך להימלך בשעת כתיבה. (ריטב"א).

להלכה הסיק רבא (טו): שאין צריך להימלך על אחריות ולא על השבח.

וכן כל דבר שהוא מקובל לכתבו ולספחו לאחריות, אין צריך להימלך. ואם אינו נוסח רגיל — אין ראוי לכתוב אלא ברשות (עפ"י בעל העיטור; שו"ת רשב"ש עו).

דפים יד — טו

לה. ראובן שמכר שדה לשמעון — מה הדין במקרים הבאים?

א. בא בעל חוב של המוכר לטרוף השדה — האם יכול ראובן לדון עם בעל החוב, או שמא יכול הלה לומר לו לאו בעל דברים דידי את?

ב. יצאו עוררים על הקרקע מתחילה — האם יכול לחזור בו מהמכירה?

ג. נמצא שהיתה גזולה ביד המוכר ובא בעל השדה וסילק את שמעון ממנה — מה דין השבח שהשיבהה השדה בעודה אצלו? ומה דין הפירות?

ד. הכיר בה שאינה שלו ולקחה, ובא בעל הקרקע וסילקו — האם גובה דמיה ודמי השבח מהמוכר? ה. באו בעלי חובות דראובן וטרפו השדה משמעון — מה דין שבח הקרקע ופירותיה? ומה הדין בנותן מתנה, שטרפו בעלי חובות מהמקבל?

א. אמר אביי: ראובן שמכר שדה לשמעון, דין הוא שיכול ראובן לילך ולדון עם בעל חובו הבא לטרופ משמעון, ואין הלה יכול לומר לו לאו בעל דברים דידי את. (אעפ"י שכל מה שיכול ראובן לטעון, טוענים לשמעון — נפקא מינה כגון שראובן פקח ובעל דברים. ועוד, שאין הלה מעיז ברצון כנגדו כי יודע שפרעו. וכן יש נפקותות נוספות לדינא, לענין סילוק הבע"ח במעות ולענין גלגול שבועה דאורייתא. עתוס' ושא"ר).

לפי לשון אחת, דוקא כשמכר לו באחריות הריהו בעל דברים. ולפי לשון אחרת אפילו שלא באחריות — כי אומר לו: אין נוח לי שתהא לשמעון תרעומת עלי.

ב. אמר אביי: יצאו עליה עסיקין (= עוררים על בעלותה מכח שעבוד חובות או בטענה שהיא גזולה. שו"ת הרא"ש ע"ט, ד) — עד שלא החזיק בה, יכול לחזור בו (כל שלא נתן המעות. רש"י ותוס'). משהחזיק בה, אינו יכול. מאימתי היא החזקה — מאז שדש על מיצריה (רש"י: מתקן גבוליה ומגביהם. תוס': שהלך לארכה ולרחבה. רי"ף: כגון שיש לו שדה אחרת אצלה, ודש את המיצר שביניהן ועשאן שדה אחת).

לפי לשון אחת, דוקא כשקנה שלא באחריות, אבל קנה באחריות — יכול לחזור בו (קודם נתינת המעות) אפילו משהחזיק, שהרי סוף סוף חוזר עליו לתובעו והואיל וסופו לשלם לו מעותיו, יכול לעכבם מעתה. ולפי לשון אחרת אפילו באחריות אינו חוזר משהחזיק, עד שיטרפוה ממנו ויציג בפני המוכר שטר טירפא מבית דין.

א. מרש"י משמע שכל שלא החזיק, לא קנה את השדה. ואילו הרמב"ם (מכירה י"ב, ב) הריב"א הרא"ש והר"ן פירשו שקנה השדה קנין גמור כגון בחליפין או בשטר ולא נתן מעות. ואעפ"י שקנה, כל שלא הלך על מיצריה ולא סמכה דעתו יכול לחזור, [שכך נהגו הקונים, לקיים המקח לאלתר באחד מן הקנינים ומעכב המעות בידו עד שילך לראות ענין השדה, אם היא כמו שאמר לו המוכר, ומתוך שנגמר המקח יצא לו קול ומי שיש לו ערעור יודיע ערעורו, ולכך יכול הלוקח לחזור בו עד דדייש אמצרי, שהקנין הולך לפי המנהג. ערא"ש וריטב"א. והרמב"ם נימק, שאין לך מום גדול מזה שעדיין לא נהנה בו ובאו תובעים, והרי זה מקח טעות. וע"ע חזו"א ב"ק ג, יא].

ויש מפרשים בשנתן מעות ובמקום שנוהגים לקנות בחזקה ולא בכסף, וקמשמע לן שכל שלא החזיק בה רשאי לחזור אף לכתחילה, ואינו עומד ב'מי שפרע' — כי ירא שמא יפסיד הכל. וכיון שנתן כסף אין צורך בחזקה גמורה כנעל גדר ופרץ אלא די בדישת המצרים (עפ"י תור"פ ורבנו תם).

ויש מי שפירש אפילו במקום שקונים בכסף, תקנו חכמים משום הפסד הלקוחות, שכל שלא החזיק יכול לחזור (גאון, מובא בתור"פ; ריב"ם).

ב. אם הדיין רואה שטענות המערערים יש להם סמך ואמתלא, אין לו להוציא המעות מיד

הלוקח עד שיבורר הדבר, ובייחוד כאשר המוכר אינו אמיד ועלול שמעון להפסיד מעותיו אם יוציא המערער מתחת ידו. והכל לפי ראות עיני הדיין (עפ"י שו"ת הרא"ש עט, ד. ע"ש).

ג. נמצאת שאינה שלו — המוכר חייב לו מעותיו.

גם אם לא כתב לו אחריות במכירה (תוס' ועוד). ויש חולקים (כנ"ל).

ואם השביחה הקרקע כשהיתה אצלו או שצימחה פירות — רב אמר: יש לו תביעת שבח (ופירות) מן המוכר [אבל אינו גובה דמי השבח והפירות אלא מנכסים בני חורין — מפני תיקון העולם כדלהלן]. ושמואל אמר: אין לו שבח. ופירש רב נחמן משמו: אפילו פירש לו במכירה שישלם לו השבח אם יטרפוה — אין לו שבח משום שנראה כרבית, שהרי המכירה בטלה ונמצא זה עומד ונוטל שכר מעותיו שהיו ביד המוכר. ואולם אם יש לו קרקע לגזול (וגובה אותה הימנו הלוקח. רש"י) — מותר, שאין נראה כרבית. ויש אומרים כשקנו מידו על השבח, שמיד חייב לו בשעת המכר ואין נראה כרבית (רב יוסף).

יש אומרים שמודה שמואל בפירות שאין נראה כרבית, מפני שהפירות ניכרים וידועים לכל. (מובא בריטב"א. והקשה על פירוש זה. [גם קשה לפירוש זה מהמשך הסוגיא דפריך מדאמר ליה שמואל לרב חיינא בר שילת אמליך וכתוב שופרא שבחא ופירי וכו' — והלא אפשר שאמר לו לכתוב שבח משום בע"ח ופירות משום נגזל. אלא ודאי משמע שנקטו כדבר פשוט שדין פירות כשבח ולעולם אין לו פירות]. וע"ע תורא"ש).

להלכה פסק רבא שיש ללוקח שבח, ואף על פי שלא פרש, כרב.

מבואר שהנגזל אינו משלם ללוקח עבור השבח שהשביח לו הלה את הקרקע. ופרש"י שמדובר שהיתה אצלו מושבחת כפי שהיא עתה, והכסיפה ביד הגזול. וכן בפירות — כגון שנגזלה עם פירותיה. ואילו הרמב"ן רשב"א ור"ן חולקים וסוברים שהכספת הגזול את הקרקע אינה פוטרת את הנגזל מחיובו ללוקח שהשביח. [ואפשר כונת רש"י שהגזול יכול לדחות הלוקח אצל הנגזל לגבות היציאה משום שעבודא דר"ג. שהרי הנגזל חייב לגזול את היציאה. ולכן הוצרך להעמיד כשהגזול הכסף ואין הנגזל חייב לו כלום].

ולכך פירשו שמדובר בשבח הבא ממילא ללא השקעת הלוקח, והרי שדה שלו היא שהשביחה הלכך אינו חייב לשלם כלום. או אפילו בשבח הבא מחמת הוצאה, ומדובר על דמי השבח העודפים על היציאה, שאינו חייב לשלם ללוקח אלא כשיעור הוצאה בלבד, כדין יורד לתוך שדה חברו שלא ברשות והשביחה. וכן מבואר בגמרא, שדמי היציאה משלם הנגזל ללוקח. ואם היציאה יתירה על השבח, משלם יציאתו כשיעור השבח בלבד.

ובשדה העשויה ליטע, לכאורה דינו ליטול כאריס, כשאר יורד לתוך שדה חברו ונטעה (כ"מ ברמב"ן). אך אפשר שבגזול קנסו שאפילו בעשויה ליטע אינו נוטל כאריס, (ע' חזו"א ב"ק יז, יג. וע"ע תורא"ש).

ואפילו שמואל מודה שיש לו ללוקח כמה שהוציא, ואין זה נראה כרבית, שהרי מה שנתן הוא לוקח (רשב"א; ריטב"א).

ד. הכיר בה שאינה שלו ולקחה, ובא בעל הקרקע וסילקו — רב אמר: יש לו ללוקח מעות [שלא ניתנו על ידו אלא כפקדון] אבל לא שבח. ושמואל אמר: אפילו מעות אין לו [שגמר ונתן לשם מתנה]. פסק רבא הלכה כרב, מעות יש לו שבח אין לו.

א. אף על פי שאמר רב אין לו שבה, יש לו מבעל הקרקע דמי יציאותיו מתוך השבח שהשביח, כדין יורד לתוך שדה חברו והשביחה שלא ברשות (ראשונים; חו"מ שעג, א).
ב. קיבל עליו אחריות, יש לו אף שבה מהמוכר (תוס' ועוד. דוקא לרב אבל לשמואל אסור משום רבית, אם לא כשיש לו קרקע או שקנו מידו. עפ"י רי"ף ורשב"א).
ג. כתב הרז"ה, לא אמר רב אין לו שבה אלא אם אין לו קרקע ולא קנו מידו, אבל יש לו קרקע או שקנו מידו — יש לו שבה. והרשב"א חולק.

ה. אמר שמואל: בעל חוב גובה את השבח מן הלוקח (וכן מן היתומים, לפי שהם עומדים תחת אביהם. תוס'). שבה כן אבל פירות לא.

א. יש אומרים (עפ"י הסוגיא בב"ב קנז) שבשבת המגיע על ידי האדם [להוציא שבה ממילא שנחשב כדבר שבא לעולם], אין בע"ח גובה את השבח אלא אם כתב לו בשעבוד 'דאקנה' — שמשעבד גם נכסים שיבואו לו לאחר מכן. ויש חולקים. (ערמב"ם מלוה כא, א; רמב"ן). ועוד כתבו ראשונים על פי הסוגיא בבבא בתרא, שבשבת הבא על ידי אדם אין לו לבע"ח אלא חצי מהשבח וללוקח חצי. ואם כתב לבע"ח 'דאקנה' ולא כתב ללוקח — בע"ח גובה את כל השבח (רא"ש).

ובשבת הבא מאליו, יש אומרים שגובה בע"ח הכל (רמב"ם). ויש אומרים שגם בזה חולק עם הלוקח חצי חצי [מלבד בעשאו אפותיקי מפורש]. (עפ"י גאונים; רז"ה; רשב"א). ויש מחלקים בין שבה בגופה של קרקע או של האילנות, כגון עידור וניכוש וכו' ובין שבה נפרד כגון שבנה ונטע (ערשב"א).

ב. הרמב"ן צדד לומר שאם השביח הלוקח לאחר שמת המוכר, אין אותו שבה משתעבד לבעל חוב.

ג. רש"י ור"ח כתבו, פירות שאמרו שאין בע"ח גובה מהם, היינו פירות גמורים המחוברים לקרקע ואינם צריכים לה כלל. אבל אם צריכים לקרקע — דינם כדין שבה הקרקע. ומעשים בכל יום שהיה שמואל מגבה לבעלי חובות שבה המגיע לכתפים. ויש אומרים דוקא בפירות תלושים (ריטב"א בדעת הרי"ף. ואולם הרמב"ן והרשב"א (טז). מפרשים דעת הרי"ף כרש"י).

ויש אומרים לאידך גיסא, אפילו פירות הצריכים לקרקע. ויש אומרים אפילו לא הביאו שליש, אין בע"ח גובה מהלקוחות. (ערו"ה וריטב"א).

ד. אפילו כתב ללוקח השדה שמקבל עליו אחריות על הפירות — אין בע"ח גובה פירות, כי יש לומר שכתב לו כן מחמת טריפת נגזל ולא משום בע"ח. ויש מי שאומר שאפילו פירש הדבר אינו גובה, כי פירות הללו העומדים ליבצר, דינם כמטלטלין גמורים של לוקח (מובא ברשב"א).

קיבל עליו המוכר אחריות [או אף בסתם — למאי דקיימא לן אחריות טעות סופר, כנ"ל], כשחזור הלוקח לגבות דמי הקרן והשבח מהמוכר [אפילו שבה שהושבח ממילא. ראשונים] — דמי הקרן גובה אף מנכסים משועבדים [אם אין בני חורין], אבל שבה אינו גובה אלא מבני חורין, מפני תיקון העולם, לפי שהשבח אינו קצוב ואין הלקוחות יודעים להזהר מכך.

א. התוס' צדדו שאם עשה הלווה לבע"ח קרקע זו 'אפותיקי', חייב הבע"ח ליתן ללוקח כמה שהוציא בהשבת השדה [ולא יותר משווי השבח], כדין מי שירדו לנכסיו והשביחיה

שלא ברשות. אך נסתפקו שמא אין הדין כן אלא ביורשים, שאין להם על מי לחזור לגבות היציאה, שהרי עשאה אביהם אפותיקי, אבל בלוקח שאינו מפסיד כלום, שהמוכר משלם לו היציאה והשבת, שמא אין הבע"ח חייב לו כלום. וכן נקט הרי"ף ועוד ראשונים. ב. אם קנו מידו — נוטל הלוקח את השבת אף ממשועבדים, גם לפי הדעות שאפילו כתבו אינו גובה ממשועבדים, שקנין עדיף מכתובה (עפ"י ראשונים פ"ה דגטין; ספר התרומות מג בשם רמב"ן; חו"מ ס).

אם הבע"ח נושה בו פחות משיעור הקרקע ושבתה — גובה הבע"ח את הקרקע כמות שהיא ומחזיר ללוקח דמי הוצאה (עפ"י רשב"א והגר"א. ולדברי התוס' מחזיר ללוקח דמי השבת כולו) היתרים על החוב. ודוקא לדעת הסובר שהלוקח אינו יכול לסלק את הבע"ח בדמים, אבל לפי הדעה האומרת שיכול לסלקו בדמים, אף כאן יכול לומר לו תגבה רק חלק מן הקרקע, והשאר לי מקצתה כשיעור השבת. ואולם אם עשאה הלווה לקרקע זו אפותיקי, שאמר לו לא יהא לך פרעון אלא מזו — לדברי הכל רשאי הבע"ח ליטול את הקרקע כולה וליתן ללוקח דמים.

מבואר בתוס' ברי"ף ברמב"ן וברשב"א [דלא כמשמעות פרש"י. אך אפשר שלא דיבר רש"י אלא לפי הסלקא-דעתין. ער"ן], שאם עשאו אפותיקי, נוטל הבע"ח את השבת לעצמו אף שהוא יותר מכדי חובו, ואינו משלם ללוקח אלא את הוצאותיו, כדין יורד לשדה חברו ונטעה שלא ברשות.

ממקבל מתנה — אמר רבא לרב חייה בר אבין: אין בעל חוב גובה את השבת, לפי שאין המקבל חוזר על הנותן לתבוע אחריות.

א. דוקא שבת הבא על ידי יציאה, אבל שבת הבא מאליו — גובה אפילו ממקבל מתנה, כל שנושה בו כשיעור הקרן עם השבת, או אם עשאו אפותיקי (עפ"י רי"ף. לרמב"ן אף שבת הבא ע"י הוצאה, גובה בע"ח את השבת העודף על היציאה. והר"ן חולק). ויש חולקים וסוברים שאין טורף שום שבת ממקבל מתנה (עפ"י רבנו אפרים ור"ה).

ב. אם כתב במתנתו 'אנא איקום ואשפי...' — בעל חוב גובה מהמקבל (רמב"ם מלוה כא, ג). ג. לוקח שפירש ללא קבלת אחריות — כמוהו כמקבל מתנה לכל הדינים הללו, אבל בסתם — הרי זה כמקבל עליו אחריות (עפ"י רמב"ם רמב"ן ורשב"א).

לו. א. אלו דברים אין מוציאים אותם מנכסים משועבדים?

ב. האם הנגזל גובה מן הגזלן בעבור גזילתו [שאינה בעין] מנכסים משועבדים אם לאו? האם יש חילוק בין קרן לפירות שאכל הגזלן?

א. מפני תיקון העולם, אין מוציאים מנכסים משועבדים לדברים דלהלן; — לאכילת פירות — כגון שגזל שדה מחברו ומכרה לאחר וצמחה פירות, וכשבא הלוקח לתבוע דמי הפירות מהגזלן, אינו גובה אותם אלא מבני חורין. כן מפרש רב. ושמואל מפרש בנגזל הגובה מן הגזלן דמי פירות שאכל מן השדה הגזולה (כן פרשו רבא ורב אשי). או כגון שנטלוה אנסים מן הגזלן, וכיון שאנסוה מחמת הגזלן (לאפוקי מכת מדינה וכד'), יש לו לנגזל תביעת קרן ופירות ממנו, וכשבא לגבות פירות גובה מבני חורין (כן פירש רבה בר רב הונא [י"ג: בר נתן]). לשבת קרקעות — רב מפרש בלוקח שדה גזולה והשביחה ובא הנגזל ונטלה, ועתה חוזר הלוקח על

הגזלן. ושמאל מפרש שהנגזל תובע השבח מהגזלן, וכגון שחפר בה בורות שיחין ומערות ונפחתה משווייה, או כגון שנטלוה אנסים, כדלעיל. וכן הדין בבעל חוב שגבה את השבח, ועתה חוזר הלוקח על המוכר לגבותו — אינו גובה אלא מנכסים בני חורין.

אם לאחר שטרף בעל חוב מן הלוקח, קנה המוכר קרקעות ומכרן — מבוואר בתוס' שהלוקח יכול לגבות מהן גם את השבח, כיון שגם השבח היה קצוב בשעה שלקחו את הקרקעות. למזון האשה והבנות (— תנאי כתובה שמקבל עליו לזון את אשתו לכשתאלמן, או את בנותיה עד שיינשאו).

ב. גזל קרקע ואכל פירותיה וחפר בה בורות שיחין ומערות — הואיל שחיובו אינו אלא כמלוה על פה, אין הנגזל גובה אלא מנכסים בני חורין. ואולם אם עמד הגזלן בדין ונתחייב ואחר כך מכר נכסיו — גובה הנגזל מאותם משועבדים הן דמי הקרקע הן דמי הפירות, כי משעמד בדין יש לדבר קול ודינו כמלוה בשטר. עמד בדין על הקרקע ולא עמד על הפירות — בא לגבות קרן גובה מנכסים משועבדים, בא לגבות פירות — גובה מנכסים בני חורין.

יש סוברים שאין העמדה בדין נחשבת כמלוה בשטר אלא אם כתבו בית דין שטר על כך [והחידוש הוא ששטר ב"ד דינו כשאר שטרות אעפ"י שלא נעשה מדעת המתחייב] (עפ"י ר"ח ורבונו אפרים). ויש חולקים ואומרים אעפ"י שאין שטר דינו כשטר, הואיל ופסק בית דין מתפרסם והלקוחות יודעים להיזהר.

ויש אומרים: אין עמידה בדין נחשבת כשטר אלא באופן שאינו נאמן לומר 'פרעתי', כגון שסרב לב"ד או שהוברר שלא פרע (ערי"ף ורשב"א).

דפים טו — טז

לז. א. הלוקח שדה מחברו ונמצאת גזולה, וחזר המוכר ולקחה מבעליה או שהגיעה השדה לידו באופן אחר — האם קנאה הלוקח אם לאו?

ב. מה הדין במתנה בכגון זה?

א. הלוקח שדה מחברו ונמצאת גזולה, וחזר המוכר ולקחה מבעליה — זו שאלה שאל שמואל מרב, ואמר לו: מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, הלכך זכה בו הלוקח מיד כשקנאו הלה מבעליה (אפילו לא עשה הלוקח שום מעשה קנין חדש), כי אומדים דעת המוכר שאינו חפץ להיקרא גזול אצל הלוקח (מר זוטרא), או משום שחפץ לעמוד באמינותו אצלו (רב אשי), וודאי קנאו הגזלן בשביל הלוקח ולא לעצמו. ופירש רבא שמדובר שהלוקח האמינו וסמך עליו שיוציאנה מבעליה ויחזיקנה בידו. רש"י פירש שאמר לו בפירוש אני מאמינך שתעמידנה בידו. ויש אומרים אף בסתם, כל לוקח בטוח ומאמין במוכר. (ערי"ף ורשב"א).

מבוואר בגמרא שאין חילוק אם הלוקח חי או מת, או אם מת הגזלן — בכל אופן אין נוח לו להיחשב גזול או רמאי, מחיים או לאחר מותו.

ודוקא כשקנה קודם שהעמידו הלוקח בדין (רש"י וערי"ף ורשב"א), אבל עמד ברשעו עד אז, הרי גילה דעתו שאינו נאמן ואין לנו להניח שלקח כדי להעמידה אצל הלוקח. כן אמר רב הונא. חייא בר רב אמר: עד שעה שביט דין יתנו שטר 'אדרכתא' (— יפוי כח להחזיק בנכסי הגזלן) ביד הלוקח. רב פפא אמר: עד

שיתחילו ימי ההכרזה (לאחר שמצא קרקע משל גזלן ובא לבית דין, מכריזים שכל הרוצה לקנות יבוא ויקחנה).

הלכה כרב פפא (רב האי גאון; ר"ף).

אם מכרה הגזלן לאדם נוסף (רש"י ורשב"א: קודם שלקחה מהבעלים. ויש מפרשים: [מיד] לאחר שלקחה מכר לאחר) או הורישה או נתנה במתנה — ודאי לא היתה דעתו בקנייתו כדי להעמידה ביד הלוקח הראשון, לעמוד בנאמנותו אצלו.

הרמב"ן והר"ן כתבו שאף לוקח שני לא קנה, שכשם שאינו חפץ לעמוד בנאמנותו אצל לוקח ראשון, כך לענין לוקח שני.

אם לא קנאה מבעליה אלא נפלה לו בירושה ממנו — לא קנה הלוקח, שממילא היא באה לו למוכר ואין כאן גילוי דעת שחפץ להעמיד ביד הלוקח, הלכך יכול לסלקו מן הקרקע.

נתנה לו הבעלים במתנה — נחלקו בדבר רב אחא ורבינא האם דומה לירושה הבאה מאליה או מתנה כמכר, שאם לא שטרחה ונתרצה לו, לא היה נותן לו מתנה.

גבאה בחובו מן הנגזל — אם חיזר על קרקע זו מבין כל קרקעותיו של נגזל, הרי שלהעמידה ביד הלוקח גבאה, ואם לאו — הרי להיפרע מעותיו הוא בא.

א. כתב הרשב"א: מסתבר שבכל מקום שיש טעם וטענה בלקיחתו זו, כגון שהיא סמוכה לחצרו או שהיא עדית וכיו"ב — לא קנה לוקח, שכל שאפשר לתלות בדבר, יד לוקח על התחנתה, שלא אמרו להעמיד ביד לוקח אלא משום ההוכחה מטרחתו והשתדלותו של זה להעמידה לו.

ב. הכיר בה הלוקח שהיא גזולה — יכול המוכר לסלק את הלוקח, שאין שייך לומר נוח לו שלא ייקרא גזלן או שיעמוד בנאמנותו (ראשונים).

ג. רב האי גאון פסק (בספר מקח וממכר) דלא כרב, כי קיימא לן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ואולם התוס' ושאר ראשונים פסקו כרב, משום שסמך דעתו על כך, ושונה משאר מקנה דבר שלא בא לעולם. ואף רב האי חזר בו ופסק כרב.

ולענין קיבלה במתנה מהנגזל — הרמב"ם (ט, ג) פסק שקנה לוקח, שהמתנה כמכר. ור"ח פסק שלא קנה. וכן נקט הרשב"א, שהרי בכל התורה רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל מהם. ועוד, שכל שהוא ספק על הלוקח להביא ראיה.

ב. בנותן מתנה — לטעמו של מר זוטרא, יכול הנותן לחזור וליטלנה מהמקבל, שהרי אינו גזלן. ואילו לרב אשי אין יכול, כי ודאי רוצה לעמוד בנאמנותו.

הלכה כרב אשי, ואף המתנה נתקיימה ביד המקבל (רמב"ם ר"ף ושר; חו"מ שעד, א; תרומת הדשן שכ; שו"ת רשב"ש תרח).

דף טז

לח. א. האומר לחברו: מה שאירש מאבא מכור לך; מה שתעלה מצודתי מכור לך — האם ממכרו מכר?

ב. 'שדה שאני לוקח, לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו' — האם קנאה?

א. 'מה שאירש מאבא — מכור לך'; 'מה שתעלה מצודתי — מכור לך' — לא אמר כלום, שאין אדם

מקנה דבר שלא בא לעולם. [ולדברי רבי מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכן סובר רב. ואולם הלכה כחכמים].

אבל 'מה שאירש מאבא היום — מכור לך' (כגון שאביו גוסס) — דבריו קיימים, משום כבוד אביו (שנצרך למעות לקבורה ולתכריכים. ראשונים עפ"י ירושלמי). וכן 'מה שתעלה מצודתי היום' — שמא צריך הוא למזונות מועטים כדי חייו, לכך תקנו חכמים (רש"י) שמכירתו מכר.

אם יש לו כדי צרכו לקבורה ותכריכים — אינו קונה. ואפילו אם אין לו אלא שמכר במאה מנה — אין זה לכבוד אביו הלכך לא קנה, שלא תקנו אלא לצורכו של אביו. ואולם המוכר 'מה שתעלה מצודתי היום', אפילו יש לו מה לאכול וגם הוא מוכר דבר מרובה, אפשר לא פלוג רבנן וקנה (ערמב"ן).

ב. שדה שאני לוקח, לכשאקנה קנויה לך מעכשיו — רב הונא אמר רב: קנה (אם יקחנה), שסובר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. אמר רבא: מסתברים דבריו ב'שדה' סתם, שבידו ליקח אחת מן השדות, אבל ב'שדה זו' לא. ואולם רב סובר אפילו ב'שדה זו' קנה, וכדברי רבי מאיר.

א. לחכמים שאומרים אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — יש אומרים שאף ב'שדה' סתם אין מועיל (הגהות מרדכי). ויש חולקים (ע' שער המלך הל' מכירה כב,ה; פרי יצחק ח"ב מו — בשיטת הרמב"ם).

ב. יש מי שכתב שאם פירש 'לכשיבוא הדבר לעולם ייקנה לך' — אפילו לחכמים קנה (מרדכי ב"ב פרק ח — מרשב"ם). והרבה חולקים (ע"ע שער המלך — מכירה כב,ה).

ג. אמירת 'מעכשיו' אינה נצרכת אלא לענין זה שאפילו נקרע השטר או שאבד קודם שלקחה זה — קנה (תוס'). ויש אומרים שאמירת 'מעכשיו' מועילה לענין שאינו יכול לחזור בו מעתה (עפ"י רמב"ן ועוד).

ולדין דקיימא לן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, יש מחדשים [לפי שיטת הרמב"ן ולא להתוס'], שאם אמר 'מעכשיו' מועיל לכך שלא יוכל לחזור בו משבא הדבר לעולם (ע' שער המלך — מכירה כב,ה).

שאר דיני מכירת דבר שלא בא לעולם — ע' בקדושין סב-סג.

לט. המוצא שטר של מעשה בית דין בשוק, האם יחזירנו לבעליו?

שנינו: 'כל מעשה בית דין — יחזיר'. כגון המוצא איגרות שום (= שומת בית דין נכסי לוח למלוח, לגבותם בחובו), איגרות מזון (= שקיבל עליו לזון את בת אשתו), שטרי חליצה ומיאונים, ושטרי בירורין [כתבי טענות בעלי הדין; שטר 'זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד']. בכל אלו אין לחוש לפרעון ולא לשמא נמלך, כי בית דין לא כתבום אלא בדבר המקויים. (עפ"י משנה וגמרא להלן כ. ורש"י). לשמואל, בכלל 'מעשה בית דין' שטר חוב שיש בו הנפק (= אישור הדיינים על כשרותו), שהמוצא מחזירו למלוח — כי לפרעון סובר שמואל שאין לחוש, ולשמא כתב ללוות ולא לזה, גם כן אין לחוש, מפני שאין בית דין מקיימים את השטר אלא בפני בעל דין. ואילו רבי יוחנן סובר שאין להחזיר שטר חוב אפילו יש בו הנפק (שחוששים לפרעון). ורק שטרי החלטה (= שטר מב"ד על קרקע שגבה פלוני מפלוני בחובו, שבאה לידו כדין) ואדרכתא (= אישור שיכול לגבות קרקע מקרקעותיו) יחזיר, לפי שאין שייך בהם חשש פרעון, [כי אף על פי שביד הלווה לפרוע את חובו ולפדות בחזרה את מה שגבה זה, (לנהרדעי עד

י"ב חדש. ואמימר אמר לעולם) — הרי זו כקניה מחדש והיה לו ליטול שטר זכייתו של זה או לכתוב שטר מכר].

כתבו התוס' שלפי דעת רבא (לה:) שלא זכה בעל השטר בקרקע עד תום ימי ההכרזה, שטרי אדרכתא ניתנים לפרעון ויכול הלה לטעון פרעתי את חובי. רק לדברי רבה שזכה בשדה מיד שהגיע השטר לידו והריהו אוכל פירותיה, אין יכול לומר 'פרעתי' — שכבר זכה זה בקרקע.

והרי"ד כתב שאין גורסים 'אדרכתא', כי שטר זה בר פרעון הוא, שאם פרע לו קורע את שטרו ודי בכך.

לדברי רבי אבהו [בדעת רבי יוחנן], אפילו שטר חוב שיש בו הנפק יחזיר, אם הלווה הוחזק כפרן פעם אחת, שאינו נאמן לומר פרעתי (ואפילו הוחזק כפרן על ממון זה. עתוס' ורשב"א). ורבא חולק.

דף יז

מ. מה הדין במקרים הבאים?

א. מי שחויב על ידי בית דין לשלם לבעל דינו, ולאחר זמן אמר 'פרעתי' — האם הוא נאמן?

ב. מי שחויב ממון לחברו ואמר פרעתי או כיחש, והעדים מעידים שלא פרעו, וכשתבעו שב וטען פרעתי לאחור מכן — האם יש לחוש לדבריו או שמא כבר הוחזק כפרן לאותו ממון? ומה הדין לענין חיוב שבועה כיוצא בזה?

ג. הטוען אחר מעשה בית דין לומר פרעתי — האם טענתו טענה?

א. נחלקו אמוראים בדעת רב נחמן; לדברי רב יוסף בר מניומי, אם פסקו בית דין 'צא תן לו' — נאמן (בשבועת היסת) אחרי כן לומר פרעתי, ואין כותבים ונותנים למלוה שטר אדרכתא לגבות מנכסיו. אבל אמרו 'חייב אתה ליתן לו' — אינו נאמן (כיון שתחילתו הוצרך לתובעו לדין, אין דרכו למהר לפרוע עד שיפסקו דינו פסק גמור — הלכך שכנגדו נשבע ונוטל. רש"י). ולדברי רב זביד, נאמן אף בזה.

הלכה כרב זביד (רי"ף ור"פ). ודוקא כשקבל עליו את הדין, אבל אם לא קיבל — אין נאמן לומר פרעתי (עפ"י חו"מ לט, ט עט, יב).

ב. רב זביד בשם רב נחמן אמר: אמרו לו בית דין 'צא תן לו' ואמר (לאחור זמן) פרעתי (על פי פסק ב"ד) והעדים מעידים אותו שלא פרעו — הוחזק כפרן לאותו ממון ושוב אינו נאמן לטעון פרוע ללא עדים. אבל אמרו 'חייב אתה ליתן לו' — לא הוחזק כפרן בדבריו, כי משתמט ודוחהו עד שיעיינו חכמים בדינו.

לפרש"י משמע אפילו אין העדים מעידים שטען 'פרעתי' בשקר אלא מעידים שתבעו בפניהם ולא רצה לפרוע, הואיל ובפניהם העיז להמרות פי בית דין, שוב אין נאמן לומר פרעתי. והראשונים הקשו מדוע ייעשה כפרן בסירוב לפרוע.

כמו כן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מנה לי בידך — והלה אומר אין לך בידי כלום. והעדים מעידים אותו שיש לו, וחזר ואמר פרעתי — הוחזק כפרן לאותו ממון. וכן הורה רבי חייא במעשה שבא לפניו.

א. כתב הראב"ד (מובא ברשב"א ובר"ן): לא הוחזק כפרן אלא אם כפר בבית דין.
ב. לדעת הרז"ה והרא"ש (וכן הביא הר"ן בשם הרשב"א), כל שהוחזק כפרן יטול שכנגדו ללא שבועה. ואילו הרשב"א כתב בשם רש"י שכנגדו נשבע ונוטל. וכן כתב רבנו סעדיה בחבור שטרות (ר"ן).

ג. כתב הרשב"א בתשובותיו (ח"ב רו וה"ג מט) לא הוחזק אדם כפרן אלא על פי שני עדים. לא על פי עד אחד.

וכן הדין לענין מי שנתחייב לחברו שבועה, ואמר נשבעתי והוכחש [או סרב להשבע, כפרש"י]. ודוקא שנתחייב בבית דין, אבל חייב עצמו שבועה — לא הוחזק כפרן, שאדם עשוי לומר לא אעשה מה שלא חייבונני ב"ד אלא אני בעצמי, ואין זו סרבנות וחרטה אלא דחייה בעלמא (רבי אבין בשם רבי אלעא בשם רבי יוחנן).

ג. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הטוען אחר מעשה בית דין (= חיוב שאדם חייב מתנאי ב"ד אפילו לא כתב ונתחייב מעצמו, כגון מנה ומאתים של כתובה, מזון האשה והבנות לאחר מותו, כתובת בנין דכרין) לומר פרעתי — לא אמר כלום, שכל מעשה בית דין — כמו מי שנוקט שטר בידו. ולכך אין יכול הבעל לומר לגרושתו פרעתי כתובתך, אעפ"י שאין בידה שטר כתובה.

א. בכלל 'מעשה בית דין', מי שנמחק שטר חובו ובא לבית דין עם עדים וכתבו לו שטר אחר וקיימוהו. וכן כל פסק בית דין שכתבוהו בשטר ונתנו לו, הרי זה כשטר שעשו הבעלים (עפ"י רמב"ן רשב"א ור"ן).

ב. התוס' ועוד פוסקי אשכנז מפרשים דברי רבי יוחנן אפילו במקום שכותבים כתובה. ולדבריהם רב (בכתובות פט) חולק על רבי יוחנן וסובר שנאמן לטוען פרוע אף במעשה בית דין. ואילו הרמב"ם והרי"ף ור"ח נוקטים שלא אמר רבי יוחנן אלא במקום שאין כותבים שטר כתובה, אבל במקום שכותבים — נאמן [בשבועת היסת].

ג. אף במעשה בית דין נאמן לומר פרוע אם יש לו מיגו. כגון שאין עדים שהיתה אשתו ויכול היה להכחיש התביעה מעיקרא.

לענין מזונות שלשעבר, נסתפק רבי יוחנן במקום אחר האם היתומים נאמנים לומר פרענו בזמן שהאלמנה אומרת לא נתתם. אבל מזונות דלהבא — אינם נאמנים, כדין טוען אחר מעשה בית דין.

תוספת כתובה אינה בכלל מעשה בית דין, ואפילו אם יש לה עדים שהתנה לה — נראה שנאמן לומר פרעתי. (עפ"י תוס' ועוד).

מא. המוצא שטר חוב וכתוב בו זמנו בו-ביום, מה דינו?

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו הנפק (= אישור הדיינים שאינו מזויף. ובכך סר החשש שמא כתב ללוות ולא לזה, כי אין ב"ד מאשר שטר אלא בפני בעל דין), וכתוב בו זמנו בו ביום — יחזירנו לבעלים, שאין חוששים לפרעון באותו יום.
יש אומרים שאם הלווה לפנינו וטוען פרוע — נאמן. לא אמר רבי אסי אלא כשאינו בפנינו. (ערא"ש; חו"מ סה, ז).

רב כהנא פירש דבריו כשחייב מודה, והחידוש הוא שלא נאמר שבאמת פרעו ומה שאומר 'לא פרעתי'ו

משום שרוצה לחזור וללוות בשטר זה פעם נוספת, לחסוך מעות הסופר — אין אומרים כן, מפני שהמלוה לא יאות לכך, שהרי אם יודע הדבר לחכמים יפסידו את שטרו, כדברי רבי יוחנן: שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שיעבודו.

א. לרב כהנא שמדובר כשחייב מודה, אין חילוק אם כתוב בו הנפק אם לאו. כן נקטו התוס'.

וכן כתב הרשב"א, ותמה על דברי הרמב"ם (גזילה ואבידה יח, ב) והרי"ף.

ב. לדברי רב כהנא אם החייב אינו מודה — נאמן, ואין להחזיר השטר למלוה. וכן הלכה (הו"מ

סה, ז).

גביית כתובה ללא הוצאת שטר כתובה — ע' בפירוט בכתובות פט.

דין כתובה לארוסה — בכתובות מג-מד; מז; נג.

דף יח (יט)

מב. גט אשה שאבד ונמצא — מה דינו?

גט שנמצא — לא יחזירו לאשה (אם לא נתנת סימנים) — שמא אבד מבעלה שכתב ונמלך מליתנו לה. ואף לבעל לא יחזיר (כמפורש בבב"א) — שמא מן האשה נפל.

אמר הבעל תנו לה — לדברי רבה, אם אין השיירות מצויות (כלומר אין הרבים עוברים במקום מצויות הגט. ריטב"א ע"פ"י הגמרא), אין לחוש שמא אבד מאחרים ששם כשם האיש והאשה הללו — הלכך נותנים לאשה (שאפילו נמלך ולא נתן, הלא מתגרשת בו עתה בנתינה זו). ואפילו השיירות מצויות סובר רבה שאם לא הוחזקו בעיר איש ואשה נוספים ששמותיהם כשל אלו — נותנים לה. ורבי זירא (לפי לשון אחת) חולק וסובר אפילו לא הוחזקו אין נותנים כל השיירות מצויות. [ואף רב הונא חשש במעשה שנמצא גט בבית דינו, שמא יש עיר אחרת ששמה כשם העיר הכתוב בגט — משום שביית דינו הוא מקום שהשיירות מצויות ממקומות רבים. ויש מפרשים שאמר זאת בלשון שאלה או לחודדי. ע' שיטה מקובצת ורש"ש].

א. נחלקו הראשונים, האם לדברי רבי זירא חוששים בהחזקו שני 'יוסף בן שמעון' אפילו

במקום שאין שיירות מצויות (כ"ד הרא"ש והריטב"א) אם לאו (ערמב"ם; אה"ע קלב, ד).

ולרבה, באופן זה אין חוששים שמא מאחר הוא. ואולם זה דוקא כשידוע שהוחזק במקום ההוא האיש הזה או האשה, אבל בלאו הכי יש לחוש שמא נפל מ'יוסף בן שמעון' האחר או מאשתו (עפ"י ריטב"א).

ב. כמה מן הראשונים פסקו כרבה (רבנו חננאל, בה"ג, ר"ה, ריטב"א). ואולם הרבה מן הפוסקים

כתבו לחוש לדעת רבי זירא [יש אומרים שאף רב הונא סובר כן, וי"ח. וכן יש מוכיחים שאף רבי ירמיה סובר כרבי זירא. ויש דוחים]. (ע' רי"ף וריטב"א; אה"ע קלב, ד. וצ"ע ברא"ש בפסקיו כאן ובתשובה נא, א). וכתבו שבמקום עיגונא יש להקל).

ג. לדברי רבי מאיר (ע' גטין כד) כל שידוע שיש שני 'יוסף בן שמעון' בעיר — אין הגט כשר

אם אין בו זיהוי לאחד מהם, מפני שאינו מוכיח מתוכו (עפ"י תוס').

אם נמצא הגט לאלתר, כגון שראינו גט ביד שליח ואבדו ונמצא מיד [בכדי שלא תבוא שיירה ותחנה.

עפ"י גטין כז:] — כשר.

וכן אם אמרו העדים מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של 'יוסף בן שמעון' — ינתן לאשה בזמן שהבעל מודה (כאוקימתת רבי ירמיה). ואין חוששים שמא הגט הנמצא חתום ע"י עדים אחרים ששם כשם העדים הללו.

ואפילו הוחזק 'יוסף בן שמעון' אחר, משמע שהבעל נאמן לומר שהוא זה הכתוב בגט, שאינו חשוד לקלקלה, וכמו שנאמן לומר 'גרשתיה'. ויש ספרים שגורסים שהעדים מעידים על 'יוסף בן שמעון זה'. (עתוס' וריטב"א).

וכן אם נותן הבעל סימן מובהק, נקב יש בו בצד אות פלונית — כשר. כן העמיד רב אשי (ויש גורסים שהעדים אומרים הסימן. ולפי"ז כשר אף אם ראו תחילה ואח"כ אומרים סימן. תור"פ. וע' באורך בריטב"א. וע"ע בריטב"א 'החדשים' להלן כו:). אבל בסימן רגיל, כגון 'נקב בעלמא' נסתפק רב אשי האם מועיל מדאוריתא אם לאו, ולכך אין להכשיר הגט על פיהם. וע"ע להלן כו:). ואף בטביעות עין מחזירים את הגט לצורבא מרבנן (יט).

א. גט שכתוב עליו הנפק — כתבו התוס' ועוד ראשונים [דלא כדמשמע מפרש"י לכאורה], שודאי נפל מן האשה, הלכך אם אין שיירות מצויות [ולרבה אפילו מצויות אלא שלא הוחזקו איש ואשה ששמותיהם כשל אלן] — אין לחוש שמא נפל מאשה אחרת, ומחזירים לה (משמע אפילו אין הבעל מודה שנתן. ואולם נראה לכאורה מדברי התוס' לעיל (יג: ד"ה הא) שאם טוען הבעל 'מזויף' — אין נותנים לאשה).

ב. אם ראינו מקודם את הגט ביד האשה — פשוט שיחזיר לה, שהרי היא מגורשת, ואם כן אפילו הגט הזה אינו שלה, אפשר להחזירו לה לראיה בעלמא, ואפילו אין הבעל מודה (עפ"י תוס').

ג. הביאה האשה סימנים [באופן שאין לתלות שידועתן מראיית הגט כשהיה בידי הבעל, כגון נקב בצד אות פלונית] — ינתן לה, אף אם הבעל מביא גם הוא סימנים. אבל אם הבעל נותן סימנים בכלי שהיה הגט נתון בו כשנמצא — מועיל (עפ"י גמרא להלן כה; רי"ף. וע"ע במובא שם).

וכתב הרא"ש שלאשה די בסימן שאינו מובהק, משא"כ כשנותנים לבעל שיכול לגרש, אינו כשר אלא בסימן מובהק. ויש סוברים שאף האשה צריכה ליתן סימן מובהק — למאן דאמר סימנים דאוריתא. ויש מי שכתב אפילו למאן דאמר סימנים דרבנן (ע' בראשונים כה).

ד. גט שאבד ומצאו הבעל עצמו או האשה או השליח, ומכירים אותו בטביעות עין — הגט כשר. לא הצריכו 'צורבא מרבנן' אלא בדבר שהוא בידינו ובא זה להוציא, אבל בדבר שבידו, כל אדם נאמן על פי טביעות עין אף לענין איסורי תורה (ריטב"א, עפ"י חולין צו; וכ"ה בתורי"ד להלן כו:).

דף יט

מג. א. שטר שאבד ונמצא, האם יש לחוש בו שמא נכתב על ידי המתחייב ולא ניתן ביד הצד הזוכה?

ב. מצא שטר שחרור של עבד, מה יעשה בו?

ג. מצא שטר מתנה של בריא ושל שכיב מרע — מה דינו?

ד. מצא שובר של כתובה וכד' — מה דינו?

א. שטר חוב שאבד ונמצא, יש לחוש שמא כתב ללוות ועדיין לא לזה או שלזה בזמן מאוחר יותר, ואם נחזיר השטר למלוה, עלול לטרוף לקוחות שלא כדין מזמן הכתוב בשטר. [מלבד לאביי (לעיל יג) ש'עדין בחתומיו זכין לו' — הרי זכה המלוה בשעבוד משעת עשיית השטר. ואולם אם לא הגיע ליד המלוה לעולם, וכגון שאין חייב מודה, חוששים שמא כתב ללוות ולא לזה].

בגט אשה ובשטר שחרור של עבד, אם אומר הבעל 'תנו' — נותנים, ואין חוששים שמא כתב ליתן ולא נתן ויגבה מלקוחות [שקנו פירות נכסי מלוג מהבעל או קנו קרקעות שקנה העבד מהרב] שלא כדין, מהזמן הכתוב בשטר — כי לכשתבוא האשה או העבד לטרוף מהלקוחות יאמרו לה, הביאי ראיה מתי הגיע השטר לידך. ולא תוכל לטרוף מהם אלא אם קנו לאחר הזמן שהגיע לידה. [משא"כ בשטר חוב חוששים שלא יטענו זאת הלקוחות, כי יסברו, מכך שפסקו הדיינים להחזיר לו השטר, משמע שידועים שודאי הגיע לו השטר קודם שלקחת. לא כן בגט, אומרים הלקוחות, החזירו לה כדי שתוכל להינשא בו].

ולפי דעה אחרת משעה שהבעל כתב לה גט, שוב אין לו פירות, והרי מצד הדין מכירת הבעל לפירות מאותה שעה, אינה תקפה.

ומבואר בגמרא שאם נוקטים זכות היא לעבד שיוצא מתחת ידי רבו, הרי שלאביי זכה העבד בנכסים למפרע משעת עשיית השטר, גם אם הגיע הגט לידו רק לאחר זמן.

בשטר מתנה של בריא, חוששים שמא כתב ליתן ולא נתן לו, ונתן אחרי כן לאחר, ועתה נמלך ורוצה להוציא מיד האחר על ידי הצגת השטר הזה — הלכך לא יחזיר. וכן הדין במתנת שכיב מרע כאשר כבר מת הנותן (רב וביד). אבל אם הוא חי בשעת מציאה — אין חשש, שהרי גם אם נתן לאיש אחר, כשיצאו שני השטרות יזכה האחרון ולא הראשון, ששכיב מרע יכול לחזור בו ממתנתו. ולכן אם אמר תנו — נותנים. (וכן הדין במתנת בריא כשכתוב בשטר שיכול לחזור בו אם ירצה. עראשונים).

כתבו התוס' שלאביי, אם אמר תנו נותנים אף במתנת בריא, שאין חשש לטריפה שלא כדין, מפני שזכה במתנה למפרע משעת עשיית השטר. וכן דעת הרמב"ן ושאר ראשונים [ומשמע שנקטו כן אף בדעת הר"ף. ערמב"ן ור"ן]. ואילו הרא"ש כתב בדעת הר"ף שאין אומרים 'עדין בחתומיו זכין לו' בשטר מתנה ומכר, כל שנתן או מכר לאחרים קודם שנתן לזה השטר. (וע' בבאור הענין בקהלות יעקב).

בשובר, אין חשש שמא כתב ועדיין לא נתן אלא לאחר זמן, ויטרוף שלא כדין מלקוחות שקנו את החוב, [אם משום שבין כך הלא יכול המוכר למחול להם, או משום ששובר זוכה בו למפרע משעת חתימתו, כאביי] — הלכך אם מודה, יחזיר ללווה.

ב. מצא שטר שחרור עבדים — לא יחזיר לעבד, שמא של הרב הוא ונמלך שלא ליתנו. ואם אמר תנו לעבד — נותנים, ואין לחוש לטריפת לקוחות שלא כדין, מהטעם שנתבאר לעיל.

ג. מצא שטר מתנה — לא יחזיר, שמא כתב ליתן ונמלך ולא נתן. ואם אמר תנו — במתנת שכיב מרע ועדיין הוא חי, יחזיר. אבל אם מת, או במתנת בריא — לא יחזיר, שחוששים שמא יטרוף מאחר שלא כדין, כנ"ל.

כאמור, נחלקו הראשונים ז"ל, האם לדעת אב"י אומרים עדין בחתומיו זכין לו בשטר מתנה, ויחזיר אף במתנת בריא, אם לאו.

ד. מצא שובר, בזמן שהאשה מודה שנפרעה — יחזיר לבעל. [אף על פי שיתכן שמכרה כתובתה לאחרים קודם שנפרעה כתובתה, ועתה היא מוציאה שובר שזמן כתיבתו מוקדם ויטרופ מלקוחות שלא כדין — אין חוששים לכך, אם משום שהמוכר שטר חוב יכול למחול עליו, כדשמואל (רבא), אם משום ששובר בזמנו טורף למפרע (כדאביי)].

לדברי רבא, במקום שאין קיים דינו של שמואל — לא יחזיר. וכתב הראב"ד שאם כתוב בשטר 'משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך' אין יכול למחול. ולפי זה אפשר שעכשיו שהורגלו הכל לכתבו, חוששים שמא כתב לה זאת בכתובה, ואם אינה מוציאה שטר כתובה — לא יחזיר (רשב"א; ר"ן). ויש מי שחולק על דברי הראב"ד (מובא בר"ן).
אין האשה מודה — לא יחזיר, שמא נפל מיד האשה ועדיין לא נפרעה ולא מסרה השובר לבעל.

כלל הדבר: כל מקום שיש חשש הפסד לקוחות (שט"ח, מתנת בריא, מתנת שכ"מ — בן) — לא יחזיר, ואפילו שניהם מודים. ואם הלקוחות ידעו לתבוע להוכיח מתי בא השטר לידו (גט, שטר שחרור) — יחזיר, ויצטרך להוכיח מתי נמסר לו השטר.
וכן בכל מקום שדינו לזכות משעת החתימה (לאביי, שעדין בחתומיו זכין לו. או בשטרי הקנאה), או במקום שהלקוחות לא יפסידו מטעם אחר (מתנת שכיב מרע) — מחזירים.

דף כ

דין המוצא שטרות של בית דין — נתבאר לעיל טז.

מד. א. באלו סימנים מחזירים את השטרות לבעליהם?

ב. מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו — מה יעשה?

א. מצא בחפיסה [= חמת קטנה. רבה בר בר חנה] או בדלוסקמא [= תיק של זקנים. רבה בר שמואל], או שמצא תכריך או אגודה של שטרות — הרי זה יחזיר. וכמה אגודה — שלשה קשורים זה בזה. ומכריז: שטרות מצאתי, ואם בא אחד ואומר שלי הם ושלשה היו, כרוכים זה בזה — הרי זה סימן. [ואם נוקטים קשר סימן (כדלהלן כג): — נותן סימן בצורת הקשר].

דוקא בכגון סימנים אלו שאינם בגופו של שטר, אבל בנתינת סימן בגוף השטר — אין מחזירים לא למלוה ולא ללוה, שהרי כל אחד מהם בקי באותם הסימנים (ר"ן).
רבן שמעון בן גמליאל אומר: שלשה שטרות שכתוב בהם לווה אחד ושלשה מלוים — יחזיר ללוה. שלשה הלווים מן האחד — יחזיר למלוה.

א. משמע מסוגית הגמרא (והובאה בר"ף), ששטרות של לווה אחד ושלשה מלוים, אם אינם מקוימים יש לחוש שמא נפלו מהמלוים כשהלכו לקיימם, הלכך אין להחזירם ללוה אלא במקוימים.

וכן בשלשה לווים ומלוה אחד — אם הם כתובים על ידי סופר אחד, יש לחוש שמא נפלו מיד הסופר ואין להחזירם למלוה.

ב. פירש בתורי"ד שתנא קמא חולק על רשב"ג וסובר שאין להחזיר שטרות אלא על פי סימנים, ואפילו שלשה שטרות של לזה אחד או מלוה אחד — אין מחזירים לו.
ג. אפשר שלפי האמת [שחוששים שמא סימנים מדרבנן, ולא תקנו להחזיר שטרות בסימנים], אין מחזירים תכריך ואגודה של שטרות אלא לתלמיד חכם, שעל ידי סימן כל דהו מכירו בטביעות עין (עפ"י רא"ש פ"ב אות יג).

ב. מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו, האם הלוה הפקידו אצלו או המלוה, או שמא מקצתו פרוע ומסרוהו לו להיות שלישי ביניהם, ושכה — יהא מונח עד שיבא אליהו.
א. כן הדין ביורשים שמצאו שטר של אביהם ואינם יודעים מה טיבו (רא"ש).
ב. אם הלוה והמלוה מודים — יחזיר, שאין חוששים לקנוניא אלא בנפילה, לפי שהורע השטר (רא"ש). והרשב"א חולק.

דפים כ — כא

מה. א. שובר היוצא תחת יד המלוה, האם יש לו תוקף?
ב. מה דינו של שובר היוצא מתחת ידי שלישי? וכן שובר שכתוב בשטר החוב לאחר חיתומו?
א. אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: סמפון (= דבר המבטל, שובר) היוצא מתחת ידי מלוה, בין שכתוב בכתב ידו בין בכתב יד סופר — פסול, כי שמא לא נפרע חובו והכין לו שובר לכשייפרע. ואפילו העדים החתומים עליו יקיימו חתימותיהם — כל שאינם מעידים שפרע, אין השובר כשר. אבל אם יש עליו הנפק — כשר, שאין בית דין מקיים אלא אם כן פרע.
אם נמצא השטר בין שטרותיו הקרועים — יש להניח שנפרע החוב ויעשה מה שכתוב בסמפון. (יש מפרשים ששטר החוב נמצא בין השטרות הקרועים, וזה מוכיח על השובר שהוא אמת. ורש"י פירש שנמצא השובר בין השטרות שאין לו צורך בהם, וזה מורה שגם בו אין לו צורך, כי אילו הוא כתבו להיות מוכן לו כשייפרע, לא היה נותנו עם שטרות שאינם צריכים לו). וכן הדין כשמת ומצאו היתומים שובר בין שטרות קרועים.

ב. שובר היוצא מתחת יד שלישי — כשר, שהרי האמינו מלוה לשלישי. (ואם השלישי אינו יודע מה טיבו — יהא מונח עד שיבוא אליהו, כנ"ל).
מדובר שיש על השובר עדים אלא שאינם מקויים, אבל אם אין עליו עדים — אין השלישי נאמן (רשב"א ריטב"א ור"ן).

שובר היוצא לאחר חיתום שטרות — כשר, שאם לא שנפרע לא היה מרע את שטרו לכתוב בו שובר. כתב ר"י מגאש (בתשובה קמז. וע' גם בחדושי הריטב"א 'החדשים'), אין חילוק אם כתוב לאחר החתימת או בגב השטר, או אם יש עליו עדים אם אין, ובין בכתב ידו בין בכתב סופר. ואין הדבר מוסכם (ע' בית יוסף חו"מ סה בשם רבנו ירוחם; שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן — ק).